

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2016

Sylva GREGAROVÁ

Univerzita Hradec Králové

Ústav sociální práce

**SPECIFIKA VÝKONU TRESTU
TRVALE PRACOVNĚ
NEZAŘADITELNÝCH Z POHLEDU
SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Bakalářská práce

Autor: Sylva Gregarová
Studijní program: B 6731 - Sociální politika a sociální práce
Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková

Zadání bakalářské práce

Autor: Sylva Gregarová

Studium: U1391

Studijní program: B6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce ve veřejné správě

Název bakalářské práce: SPECIFIKA VÝKONU TRESTU TRVALE PRACOVNĚ NEZAŘADITELNÝCH Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE

Název bakalářské práce: SPECIFICS OF SERVING PERMANENT JOB UNCLASSIFIABLE FROM THE PERSPECTIVE OF SOCIAL WORK

AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cíl: porovnání programů zacházení a nabídky aktivit ve specializovaných odděleních jednotlivých věznic, kde jsou trvale pracovní nezařaditelní umístováni z pohledu penitenciární sociální práce. Zvolené metody a techniky: V teoretické části: obsahová analýza (odborná literatura, legislativa, interní zdroje Vězeňské služby ČR). Vysvětlení základních pojmů, charakteristika výkonu trestu odnětí svobody, práva a povinnosti odsouzených, specifika seniorského věku a dalších pracovních nezařaditelných, specifické postupy a způsoby zacházení s nimi ze strany sociálních pracovníků, speciálních pedagogů, vychovatelů a příslušníků VS ČR, úloha sociálního pracovníka v penitenciární praxi. Důraz kladen na sociálně právní poradenství, především na zajištění bydlení; invalidních důchodů III. stupně a starobních důchodů. V empirické části: analýza dokumentů internet, literatura, odborné články, odborné časopisy, interní zdroje, monografie; srovnávací analýza specializovaných oddělení ve Vazební věznici Praha Ruzyně, objekt Řepy (ženy zařazené v dohledu), Věznici Pardubice (muži zařazení v dozoru a ostraze), Věznici Světlá nad Sázavou (ženy zařazené v dozoru, ostraze a zvýšené ostraze), Věznici Karviná (muži zařazení v dozoru a zvýšené ostraze), Věznici Břeclav (muži zařazení v dohledu a ostraze) z hlediska účinnosti a efektivnosti práce sociálních pracovníků. K dosažení cíle empirické části bylo využito individuální šetření pomocí elektronické pošty a osobního telefonického kontaktu či osobní návštěvy ve věznici.

FOUCAULT, M. Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. Studie; sv. 10. ISBN 80-86019-96-9. RŮŽIČKA, M. Kriminalita z antropologického perspektivy: možnosti a limity sociologické inspirace. AntropoWebzin, 2008, roč. 4, č. 1, s. 1-15. ISSN: 1801-8807 SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňenými. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3. Kriminalita a trestní justice: vybrané studie. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2007. 138 s. Prameny. ISBN 978-80-7338-062-5.

Garantující pracoviště: Katedra sociální práce a sociální politiky
Ústav sociální práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tereza Raszková

Oponent: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 4.12.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne

Sylva Gregarová

Poděkování:

Děkuji vedoucí práce Mgr. et Mgr. Tereze Raszkové za odborné vedení práce, cenné připomínky a čas, který mi věnovala.

Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Věznice Břeclav, Věznice Karviná, Věznice Pardubice, Vazební věznice Praha Ruzyně a Věznice Světlá nad Sázavou za spolupráci při výzkumu a poskytnutí materiálů k vypracování této práce.

V neposlední řadě bych ráda také poděkovala rodině, přátelům a spolužákům, kteří mě při tvorbě této práce podporovali.

Abstrakt

GREGAROVÁ, Sylva. *SPECIFIKA VÝKONU TRESTU TRVALE PRACOVNĚ NEZAŘADITELNÝCH Z POHLEDU SOCIÁLNÍ PRÁCE*. Hradec Králové: Ústav sociální práce Univerzity Hradec Králové, 2016. 81 s. Bakalářská práce.

Tato bakalářská práce je věnována problematice výkonu trestu specifické skupiny odsouzených – trvale pracovně nezařaditelných z pohledu sociální práce ve vězeňství.

Teoretická část práce popisuje činnost a organizaci Vězeňské služby České republiky, profilaci věznic, charakterizuje specifické skupiny odsouzených a dále porovnává výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných oproti výkonu trestu standardnímu. V druhé části se věnuje úloze sociálního pracovníka, speciálních pedagogů a vychovatelů, jejich specifickým postupům a způsobům zacházení v penitenciární praxi.

Empirická část zahrnuje analýzu stránek Vězeňské služby ČR týkající se Věznice Břeclav, Věznice Karviná, Věznice Pardubice, Vazební věznice Praha Ruzyně a Věznice Světlá nad Sázavou, kde srovnává programy zacházení a nabídky dalších aktivit. Součástí práce je také výzkum provedený pomocí dotazníkového šetření u pracovníků Vězeňské služby České republiky ve výše citovaných věznicích, kteří jsou v přímém kontaktu s odsouzenými trvale pracovně nezařaditelnými.

Klíčová slova: práce sociální ve vězeňství, specifické skupiny odsouzených, trvale pracovně nezařaditelný, program zacházení

Abstract

GREGAROVÁ, Sylva. SPECIFICS OF SERVING PERMANENT JOB UNCLASSIFIABLE FROM THE PERSPECTIVE OF SOCIAL WORK. Hradec Králové: Institute of Social Work, University of Hradec Králové, 2016. 81 pp. Bachelor Degree Thesis.

This Bachelor Thesis addresses issues regarding imprisonment of specialized units of convicts - permanent job unclassifiable from the perspective of social work in prison service.

The theoretical part describes the activities and organisation of the Prison Service in the Czech Republic, profilation of prisons, characterising by a specific units of convicts and compares imprisonment of permanent job unclassifiable with standard imprisonment. The second part is devoted to the role of social worker, special pedagogues and educators, their specific procedures and ways of handling penitentiary practice.

The empirical part includes analysis of pages of the Prison Service in the Czech Republic regarding The Prison of Breclav, The Prison of Karvina, The Prison of Pardubice, The Remand Prison of Praha - Ruzyne and The Prison of Svetla nad Sazavou, where this analysis are comparing treatment programs and a range of other activities. The work also includes research conducted through a questionnaire survey among employees of the Prison Service of the Czech Republic in the above mentioned prisons, who are in direct contact with a permanently unemployable classified convicts.

Keywords: Social work in prison system, specific units of convicts, permanent job unclassifiable, treatment program.

Obsah

Úvod.....	11
1 ORGANIZACE VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE	13
1.1 Vězeňská služba České republiky	13
1.2 Věznice.....	13
1.2.1 Typy věznic.....	14
1.2.2 Charakteristika věznic.....	15
2 SPECIFICKÉ SKUPINY VĚZNĚNÝCH OSOB.....	17
2.1 Specifická skupina mladistvých	17
2.2 Specifická skupina žen a matek s dětmi.....	18
2.3 Specifická skupina osob s poruchami duševními a s poruchami chování ..	19
2.4 Specifická skupina doživotně odsouzených.....	19
2.5 Specifická skupina cizinců	19
2.6 Specifická skupina osob trvale pracovně nezařaditelných.....	20
3 PROGRAMY ZACHÁZENÍ.....	22
3.1 Nástroj SARPO	22
3.2 Členění programů.....	23
3.2.1 Pracovní aktivity	24
3.2.2 Vzdělávací aktivity	24
3.2.3 Speciálně výchovné aktivity	24
3.2.4 Zájmové aktivity	24
3.2.5 Oblast utváření vnějších vztahů.....	25
3.3 Standardizované programy.....	25
3.4 Minimální program zacházení.....	27
3.5 Extramurální programy	27
4 SOCIÁLNÍ PRÁCE VE VĚZEŇSTVÍ.....	28
4.1 Speciální pedagog	29
4.2 Vychovatel	29
4.3 Vychovatel - terapeut	30
4.4 Sociální pracovník.....	30
5 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI.....	33
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	34
6.1 Formulace výzkumného problému.....	34
6.2 Stanovení výzkumných otázek.....	34
6.2.1 Hlavní výzkumná otázka	35
6.2.2 Dílčí výzkumné otázky	35

6.3	Operacionalizace výzkumného problému	35
6.4	Metodologie výzkumu	38
6.4.1	Analýza dokumentů	38
6.4.2	Konstrukce dotazníku	38
6.4.3	Charakteristika výzkumného souboru a zdůvodnění jeho výběru	39
6.4.4	Realizace výzkumného šetření.....	40
6.4.5	Popis předpokládané analýzy dat.....	41
6.5	Analýza vězeňských statistik	41
6.5.1	Věznice Břeclav	42
6.5.2	Věznice Karviná	43
6.5.3	Věznice Pardubice	44
6.5.4	Vazební věznice Praha Ruzyně.....	45
6.5.5	Věznice Světlá nad Sázavou	47
6.6	Prezentace výzkumu.....	48
6.6.1	Vyhodnocení výzkumného šetření.....	48
7	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	55
	DISKUZE A ZÁVĚR	59
	Seznam použité literatury a prameny (informační zdroje)	61
	Seznam obrázků a grafů.....	64
	Seznam tabulek	65

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

Doporučení – Doporučení (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům

GŘ VS ČR – Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky

NGŘ – nařízení generálního ředitele

PSVD - prostupná skupina vnitřní diference

PZ – program zacházení

ŘVTOS - Vyhláška Ministerstva spravedlnosti České republiky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

SARPO – Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených

VIS – Vězeňský informační systém

VS ČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

VTOOS – výkon trestního opatření odnětí svobody

VV – výkon vazby

ZD – zabezpečovací detence

ZVTOS - Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

3Z – „Zastav se, zamysli se a změň se“

Úvod

Téma své bakalářské práce jsem si vybrala na základě svého dlouholetého zájmu o problematiku vězeňství a sociální práci ve výkonu trestu. Původně jsem se chtěla věnovat všem specifickým skupinám odsouzených v systému věznic České republiky, ale vzhledem k obsáhlosti tématu jsem si vybrala jen jednu z nich – skupinu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných.

Cílem závěrečné práce je charakterizovat problematiku sociální práce s odsouzenými v rámci specializovaných oddělení výkonu trestu se zvláštním zřetelem na skupinu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných. Práce popisuje nabídku současného vězeňského systému v České republice v rámci aktivit a programů pro vězněné osoby, umístěné v soustavě specializovaných oddělení. Dále se práce věnuje činnostem a úkolům odborných pracovníků ve výkonu trestu odnětí svobody s uvedením odlišností jejich práce s odsouzenými trvale pracovní nezařaditelnými.

Teoretická část je členěna do čtyř samostatných kapitol, kde první kapitola popisuje činnost a organizaci Vězeňské služby České republiky, typy věznic a poslední část první kapitoly bude věnována stručným charakteristikám vybraných věznic. Druhá kapitola je zaměřena na vymezení specifických skupin odsouzených. Největší pozornost je věnována klíčové skupině pro tuto práci – trvale pracovní nezařaditelným. Dále práce popisuje členění specializovaných oddělení výkonu trestu v systému profilací věznic. Třetí kapitola se zabývá programy zacházení, charakterizuje standardizované a minimální programy zacházení a další aktivity konané s těmito odsouzenými. V úvodu této kapitoly dojde ke stručnému zhodnocení programu SARPO. Poslední, čtvrtá kapitola, se věnuje úloze sociálního pracovníka ve vězeňství, náplni jeho práce, profesními a osobnostními předpoklady a úkoly a činnostmi dalších odborných pracovníků ve vězeňství.

Teoretická část práce je nezbytná pro pochopení systému vězeňství v České republice a zvláštností sociální práce se specifickými skupinami odsouzených v různých věznicích. Pro vypracování teoretické části bylo využito studia sociální, penologické a kriminologické literatury, právních norem a dalších dokumentů vztahujících se k danému tématu.

Cílem empirické části práce je analýza odlišností sociální práce s odsouzenými zařazenými na specializovaném oddělení výkonu trestu pro trvale pracovně nezařaditelné oproti sociální práci ve standardním výkonu trestu odnětí svobody.

Ke zjištění výše uvedených specifík byla provedena analýza statistických dat Věznice Břeclav, Věznice Karviná, Věznice Pardubice, Vazební věznice Praha Ruzyně a Věznice Světlá nad Sázavou. Dále byl proveden průzkum formou dotazníkového šetření mezi odbornými pracovníky, kteří pracují nebo pracovali s trvale pracovně nezařaditelnými odsouzenými, ve výše uvedených věznicích. Respondenti se měli vyjádřit k úloze sociální práce s touto specifickou skupinou odsouzených, ke konkrétním odlišnostem v jejich práci, k programům zacházení a dalším projektům realizovaným s touto specifickou skupinou odsouzených a závěrem vyhodnotit účinnost těchto programů s ohledem na resocializaci vězněných osob. Daná zjištění se mohou stát podkladem při úpravě stávajících popřípadě vytváření nových programů zacházení.

Poznatky z této bakalářské práce jsou určeny pro zájemce o problematiku specifík sociální práce ve vězeňství, konkrétně při výkonu odnětí svobody u trvale pracovně nezařaditelných. Z výsledků výzkumného šetření lze zjistit názory a náhled sociálních pracovníků, speciálních pedagogů a dalších zaměstnanců, kteří pracují s touto specifickou skupinou odsouzených.

Tématu specifických skupin odsouzených a sociální práci s nimi se věnuje např. prof. Mgr. Eva Biedermannová, PhDr. Martina Justová, Ph.D., Mgr. et Mgr. Tereza Raszková a Mgr. Ivana Hnidková.

Informace uvedené v textu jsou platné k 1. 3. 2016.

1 ORGANIZACE VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Správu nad vězeňstvím v České republice vykonává Vězeňská služba České republiky (VS ČR či Vězeňská služba). Řídí se zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky.

1.1 Vězeňská služba České republiky

Podle zákona o Vězeňské službě a justiční stráží zajišťuje VS ČR výkon vazby (VV), výkon trestu odnětí svobody (VTOS či výkon trestu), případně výkon trestního opatření odnětí svobody (VTOOS) - ukládáno mladistvým odsouzeným, a výkon zabezpečovací detence (ZD). Zabezpečuje pořádek a bezpečnost v místech soudů, státních zastupitelství a v budovách Ministerstva spravedlnosti České republiky. K dalším činnostem VS ČR patří předvádění a eskortování vězněných osob, působení na osoby ve výkonu trestu prostřednictvím programů zacházení, zabezpečování vzdělávání jak zaměstnanců, tak i vězněných osob, poskytování zdravotní péče a další.

Vězeňskou službu České republiky můžeme rozdělit podle úkolů na vězeňskou stráž, justiční stráž, správní službu, pověřené orgány VS ČR a Akademii VS ČR. Službu vězeňské a justiční stráže vykonávají příslušníci ve služebním poměru vůči Ministerstvu spravedlnosti České republiky. Správní služba zabezpečuje organizační, ekonomickou, výchovnou a další odbornou činnost, přičemž ji vykonávají převážně občanští zaměstnanci.

Základními organizačními jednotkami Vězeňské služby ČR jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Akademie VS a školská vzdělávací střediska pro osoby ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody.

1.2 Věznice

Věznice slouží k výkonu vazby, trestu odnětí svobody a trestního opatření odnětí svobody.

Činnost věznic upravuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (ZVTOS) a vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (ŘVTOS).

Vězeňská služba České republiky k 31. 12. 2015 disponuje 35 věznicemi, v nichž si vedle obviněných ve výkonu vazby a chovanců v zabezpečovací detenci odpykává trest odnětí svobody přibližně 18 tisíc odsouzených, o všechny uvedené vězně se stará celkem 11 tisíc zaměstnanců (viz příloha č. 1). Nejvíce odsouzených, více než 9 500, vykonává trest ve věznicích s ostrahou. V režimu se zvýšenou ostrahou bylo ke konci roku 2015 zařazeno více než 1 000 odsouzených. (Statistika VS ČR, 2016).

Jednotlivé věznice se obecně od sebe liší podle stupně ostrahy, denního režimu, způsobu uplatňování programů zacházení, zajištění bezpečnosti, tj. v systému dozoru nad vězni a v míře stavebně - technického zabezpečení. Podle zák. č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku (trestní zákoník či TZ), jsou odsouzení umístováni na základě rozhodnutí soudu do věznic s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou. Zvláštním typem je věznice pro mladistvé. O dalším umístění na oddělení v rámci věznice rozhoduje ředitel věznice, do které odsouzený nastoupil k výkonu trestu.

1.2.1 Typy věznic

V rámci jedné věznice mohou být zřizována oddělení různých typů, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu (ZVTOS). Příkladem může být Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno se všemi zřizovanými odděleními.

Níže uvedená charakteristika jednotlivých typů věznic v České republice vychází z ustanovení § 56 trestního zákoníku:

a) **Věznice typu A - s dohledem** - pro pachatele, kteří spáchali přečin z nedbalosti a doposud nevykonávali trest za úmyslný trestný čin.

b) **Věznice typu B - s dozorem** - pro pachatele, kterým byl uložen trest za nedbalostní přečin a již byli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin, a pro pachatele, kterým byl uložen trest za úmyslný trestný čin s horní hranicí tří let, a doposud nebyli ve výkonu trestu za úmyslný trestný čin.

c) **Věznice typu C - s ostrahou** - pro pachatele, kteří spáchali úmyslný trestný čin a nebyli zařazeni do věznice typu B nebo D anebo pro pachatele přečinu z nedbalosti, kteří nebyli zařazeni do věznice typu A nebo B.

d) **Věznice typu D - se zvýšenou ostrahou** - pro pachatele s uloženým výjimečným trestem, s trestem za čin spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny, s trestem za zvlášť závažný zločin s výměrou nejméně osmi let anebo pachatelům, kteří byli odsouzeni za úmyslný čin a v předchozích pěti letech uprchli z vězeňského zařízení. (trestní zákoník)

1.2.2 Charakteristika věznic

V následující podkapitole bude provedena stručná charakteristika pěti věznic, kam jsou v současné době umístováni odsouzení trvale pracovní nezařaditelní a jimž se budu dále věnovat v empirické části závěrečné práce. V charakteristice uvádím typ věznice, zda jsou do této věznice umístováni muži nebo ženy popř. obojí, počty oddělení výkonu trestu a další informace týkající se specializovaných oddělení.

Věznice Břeclav

Do Věznice Břeclav jsou trvale umístováni pouze muži. Pro odsouzené jsou zde zřízena dvě oddělení výkonu trestu odnětí svobody: oddělení s dohledem a oddělení s ostrahou. V obou typech jsou zřízena specializovaná, zcela bezbariérová, oddělení pro TPN. (Charakteristika věznice Břeclav, [online] [cit. 16.února 2016])

Věznice Karviná

Věznice Karviná je profilována jako věznice se zvýšenou ostrahou a trest odnětí svobody zde vykonávají odsouzení v těchto odděleních: oddělení s dozorem, oddělení s ostrahou a oddělení se zvýšenou ostrahou. Dále jsou v této věznici zřízena další specializovaná oddělení: se zvýšenou ostrahou se zesíleným stavebně - technickým zabezpečením, pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací ve věznici se zvýšenou ostrahou a pro výkon trestu odsouzených TPN ve věznici s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, jehož součástí je i úsek pro imobilní odsouzené zařazené do typu věznice se zvýšenou ostrahou. TPN jsou umístěni v samostatné ubytovně, jejíž součástí jsou 3 cely pro imobilní odsouzené. (Charakteristika věznice Karviná, [online] [cit. 29. února 2016])

Věznice Pardubice

Věznice je profilována pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených s ostrahou. Trest odnětí svobody zde vykonávají odsouzení v oddělení s dozorem a v oddělení s ostrahou. Dále jsou v této věznici zřízena další specializovaná oddělení: pro výkon trestu odsouzených TPN s dozorem a s ostrahou a pro mladistvé odsouzené. (Charakteristika věznice Pardubice, [online] [cit. 29. února 2016])

Vazební věznice Praha Ruzyně

Vazební věznice Praha Ruzyně zajišťuje výkon vazby i výkon trestu odnětí svobody. Oddělení pro výkon trestu je rozděleno na výkon trestu ve věznici typu s dozorem a výkon trestu ve věznici typu s ostrahou. Dále je v této věznici zřízeno specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených TPN ve věznici s dozorem. Součástí této věznice je také specializované oddělení pro výkon trestu žen, které je umístěno v Domově sv. Karla Boromejského v Řepích. Vznikem tohoto oddělení došlo k realizaci zcela ojedinělého projektu, který spojuje velmi rozdílné světy – nemocné, řádové sestry, civilní personál a odsouzené ženy. Oddělení je profilováno jako oddělení pro výkon trestu odsouzených žen, zařazených do věznice s dozorem a dohledem. (Charakteristika věznice Praha Ruzyně, [online] [cit. 27. února 2016])

Věznice Světlá nad Sázavou

Věznice Světlá nad Sázavou je zařazena do kategorie věznic s ostrahou. Trest zde vykonávají ženy odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody v kategoriích ostraha, zvýšená ostraha, dozor a dohled. Kromě toho věznice zajišťuje výkon trestu odnětí svobody specifickým skupinám odsouzených v následujících odděleních: oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou, pro výkon trestu TPN žen ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou a zvýšenou ostrahou, pro výkon trestu odsouzených mladistvých žen. V roce 2004 bylo zřízeno zvláštní oddělení pro výkon vazby na matkách s dětmi do jednoho roku věku dítěte. (Charakteristika věznice Světlá nad Sázavou, [online] [cit. 29. února 2016])

Vězněné osoby je nezbytné v rámci věznice z důvodu efektivity zacházení dále diferencovat. Předchází se tím rovněž konfliktům mezi vězni a vězni s personálem a dalším negativním jevům. To je důvodem, proč se uplatňuje rozdělování vězněných do specifických skupin. O této problematice pojednává následující kapitola.

2 SPECIFICKÉ SKUPINY VĚZNĚNÝCH OSOB

V každé věznici nalezneme skupiny osob, které vyžadují specifický přístup v zacházení, a to z důvodu odlišností pramenících z věku, psychického stavu, fyziologické nebo kulturní rozdílnosti. Výkon trestu je u nich uskutečňován odlišně než u ostatních vězňů. Podle zákona o VTOS jsou do specifických skupin zařazeny následující odsouzené osoby: mladiství, ženy a matky s dětmi, odsouzení trvale pracovně nezařaditelní, odsouzení s poruchami duševními a s poruchami chování, vězni vykonávající doživotní trest a cizinci.

Dle Sochůrka (2007, str. 47) vykonávají osoby, patřící do specifických skupin vězněných, vazbu a trest odnětí svobody buď na specializovaných odděleních věznic, anebo v samostatných věznicích určených pro danou specifickou skupinu (viz příloha č. 2). Pokud není možné zajistit takové umístění, alespoň musí být s vězněnou osobou specializovaně zacházeno.

Bajcura (2005) uvádí, že úkolem specializovaných oddělení je především minimalizovat u somaticky a duševně slabších odsouzených možnost jejich zneužití, omezit konflikty mezi odsouzenými a předcházet možnému výskytu problémů, umožnit odsouzeným vykonat trest odnětí svobody v prostředí, které nebude dále zhoršovat jejich psychický stav a zaměřit se na přípravu odsouzených na jejich včlenění do běžné společnosti. Specializovaná oddělení jsou zřizována i pro příslušníky bezpečnostních sborů, vojáky z povolání a strážníky obecní policie. Od roku 2009 byly činnosti těchto oddělení standardizovány zavedením operačních manuálů s jednotnou strukturou.

2.1 Specifická skupina mladistvých

Mladistvým je podle zákona ten, „kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku“ (§ 2 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže). Tato skupina odsouzených je ve vězeňských zařízeních vždy oddělena od ostatních. Důvodem je nedospělost a nevyzrálost těchto osob a tím zvýšená míra rizikovosti při jednání s nimi.

Dle zákona o VTOS mají mladiství výjimky oproti standardnímu výkonu trestu. Jedná se např. o délku návštěv, přijímání balíčků a v neposlední řadě o snížení kázeňských trestů na polovinu. Dále se u mladistvých stanovuje obsah programů zacházení (jejich účast je povinná) s ohledem na zabezpečení jejich pracovní kvalifikace a následný soběstačný život. Pokud nemá mladistvý splněnou školní docházku, uskutečňuje ji v rámci programů zacházení. Odborní pracovníci se vždy snaží o spolupráci se zákonnými zástupci mladistvého, pokud s mladistvým ve výkonu trestu udržují styk, a s příslušným orgánem sociálněprávní ochrany dětí.

Ke dni 31. 12. 2015 bylo ve věznicích v ČR umístěno celkem 92 mladistvých; z toho 90 mužů a 2 ženy. (Celkové stavy vězněných osob k 31.12.2015, VSCR , [online] [cit. 16. února 2016])

Tito odsouzení jsou nyní umístováni např. do Věznice v Heřmanicích, Pardubice a Světlá nad Sázavou (ženy). Nejvíce mladistvých je umístěno ve Věznici Všehrady, přičemž tato věznice má zřízeno specializované oddělení pro mladistvé s poruchou duševní a s poruchami chování s individuálním zacházením.

2.2 Specifická skupina žen a matek s dětmi

Ženy jsou umístovány do všech typů věznic jako muži. Při zacházení s nimi se však podle ŘVTOS bere ohled na jejich psychické a fyzické zvláštnosti, v případech těhotných žen či kojících matek i na jejich zvláštní potřeby. Vězněné ženy mají např. upraveny podmínky v oblasti hygieny – je jim denně umožněno koupání, mohou si vyprat své osobní prádlo, smí používat kosmetické přípravky. Podle zákona o VTOS je matkám v určitých případech umožněno, aby u sebe měly ve výkonu trestu své děti a staraly se o ně. Horní hranice věku dítěte je však zpravidla stanovena na 3 roky.

Ke dni 31. 12. 2015 bylo v ČR 1 282 vězněných žen. (Celkové stavy vězněných osob k 31.12.2015, VSCR , [online] [cit.16. února 2016]).

Oddělení pro výkon vazby a výkon trestu žen je například ve věznicích v Opavě, Plzni, Praze, Ostravě, Brně a ve Věznici Světlá nad Sázavou. V této věznici je zřízeno i oddělení pro mladistvé ženy a pro matky s dětmi.

2.3 Specifická skupina osob s poruchami duševními a s poruchami chování

Do této specifické skupiny řadíme podle § 70 zákona o VTOS vězně s poruchami duševními (odsouzení s poruchami osobnosti, mentálně retardovaní a odsouzení s poruchou duševní a poruchou osobnosti, způsobenou užíváním psychotropních látek) a s poruchami chování (je zajišťováno ochranné léčení sexuologické, protitoxikomanické, protialkoholní a léčení pro patologické hráčství). Tyto vězněné osoby vyžadují individuální nebo skupinové terapeutické působení a při zacházení s nimi je nutné respektovat závěry a doporučení odborných lékařů.

Pro tuto specifickou skupinu odsouzených jsou zřízena oddělení celkem ve 20 věznicích, např. ve Věznici Horní Slavkov, Věznici Rýnovice a ve Věznici Mírov. Oddělení pro drogově závislé je umístěno v Opavě a pro osoby s mentální retardací ve Věznici Heřmanice a ve Věznici v Karviné.

2.4 Specifická skupina doživotně odsouzených

Vzhledem k tomu, že pachatelé odsouzení na doživotí jsou velmi nebezpeční, musí tomu také odpovídat způsob zacházení s nimi. Dle Sochůrka (2007, str. 51) vyžadují vězni odsouzení k doživotnímu trestu individuální a profesionální přístup. Vyskytují se mezi nimi osoby s vážnými psychickými a psychiatrickými poruchami, pachatelé závažné hospodářské kriminality a také pachatelé vražd a brutálních činů. Pro výkon doživotního trestu jsou zřízena dle ŘVTOS oddělení se zesíleným stavebně - technickým zabezpečením. Odsouzení jsou zde obvykle ubytováni po jednom.

Ke dni 31. 12. 2015 vykonávalo doživotní trest odnětí svobody celkem 48 osob; z toho 45 mužů a 3 ženy. (Celkové stavy vězněných osob k 31. 12. 2015, VSCR, [online] [cit. 16. února 2016])

Doživotně odsouzení jedinci jsou umístěni ve věznicích ve Valdicích, Mírově a Karviné.

2.5 Specifická skupina cizinců

Zvláštnosti této skupiny odsouzených spočívají v kulturních odlišnostech, společenských a stravovacích návycích a problémy činí často i jazyková bariéra.

Dle Sochůrka (2007, str. 49) by mělo být cizincům vyhověno v přáních spojených s jejich kulturními a náboženskými tradicemi. Podle možností věznic, a pokud to není v rozporu s účelem trestu, se umísťují cizinci tak, aby spolu mohli komunikovat odsouzení stejné národnosti nebo hovořící stejným jazykem. Podle zákona o VTOS má odsouzený cizinec právo se obracet na konzulární úřad své země a může si požádat o předání k výkonu trestu do země, kde má státní občanství. Kromě trestu odnětí svobody může být cizinci uložen také trest vyhoštění.

Ke dni 31. 12. 2015 se v českých věznicích nacházelo celkem 1 175 cizinců, nejvíce jich pochází ze Slovenska, Ukrajiny a Vietnamu (Celkové stavy vězněných osob k 31. 12. 2015, VSCR, [online] [cit. 16. února 2016]). Zvláštní kapitola by mohla být věnována odsouzeným z bývalého SSSR, u kterých existuje vysoké riziko příslušnosti k mafii, čímž vznikají velké problémy s organizovaným zločinem ve věznicích. Proto byla v šesti vybraných věznicích vytvořena specializovaná oddělení se zvýšeným stavebně technickým zabezpečením, kde jsou vytipované osoby umístěny.

2.6 Specifická skupina osob trvale pracovní nezařaditelných

ŘVTOS stanoví vězeňské službě povinnost realizovat výkon trestu odnětí svobody u trvale pracovní nezařaditelných (TPN) zásadně ve specializovaných odděleních věznic zřízených generálním ředitelem vězeňské služby. Tato kategorie odsouzených je definována zákonem o VTOS, dle kterého:

„Odsouzeným trvale pracovní nezařaditelným je odsouzený:

- a) který je starší 65 let, pokud sám nepožádá o zařazení do práce,
- b) který byl uznán invalidním ve třetím stupni, ledaže sám požádá o zařazení do práce a jeho pracovní schopnost takovéto zařazení připouští, nebo
- c) jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.“

„Účelem specializovaných oddělení pro pracovní nezařaditelné je diferencované zacházení s odsouzenými s ohledem na jejich věkové a zdravotní zvláštnosti. Je u nich uplatňován individuální přístup a preference psychoterapeutických prvků. Programy zacházení jsou přizpůsobeny jejich zvláštnostem a individuálním potřebám, jsou zaměřeny na oblast vzdělávací, terapeutickou a zájmovou“ (Bajcura, 2005, s. 24)

Dle Raszkové (2015) specifika u odsouzených TPN nalezneme například ve způsobu ubytování (jednopatrové postele, polohovací lůžka), stravování (zajištění dietní stravy dle doporučení lékaře), ukládání osobních věcí (možnost mít dvě skříňky), ve zvýšených nárocích na zdravotní péči (podle možností zajišťuje věznice též rehabilitační péči), samoobslužných činnostech, způsobu ukládání kázeňských trestů, použití donucovacích prostředků apod. Téže z důvodu obtížnějšího dodržování hygieny z důvodu inkontinence příp. onemocnění jim nejsou uzamykány koupelny. Těmto vězňům jsou přizpůsobovány též programy zacházení. Se schválením lékaře mohou TPN vykonávat vhodnou pracovní terapii.

Tabulka č. 1 - Přehled specializovaných oddělení pro TPN v ČR

Věznice	Profilace	Pohlaví cílové skupiny
1 Břeclav	A, C	M
2 České Budějovice	B	Ž
3 Karviná	C, D	M
4 Kynšperk nad Ohří	B	M
5 Liberec	C	M
6 Ostrava	B	M
7 Pardubice	B, C	M
8 Plzeň	D	M
9 Praha Pankrác	C	M
10 Praha Ruzyně + Řepy	A, B	M + Ž
11 Rapotice	B	M
12 Světlá nad Sázavou	B, C, D	Ž
13 Teplice	C	Ž

Pozn.: Typ věznice uveden písmeny A – dohled; B – dozor; C – ostraha; D – zvýšená ostraha; Ž – ženy; M – muži

Zdroj: Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2014. (2015). In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. Praha, s. 131.

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že aktuálně je zřízeno pro TPN 19 oddělení ve 13 věznicích. Ke dni 31. 12. 2015 bylo umístěno ve věznicích celkem 502 trvale pracovní nezařaditelných (Celkové stavy vězňů k 31.12.2015, VSCR, [online] [cit.16. února 2016]).

VS ČR má na rozdíl od běžného výkonu trestu pro odsouzené s vysokými kriminogenními riziky a pro další vybrané cílové skupiny připraveny tzv. standardizované programy. Vězněné osoby zařazené do těchto programů mají stanoven rozšířený program zacházení. Ten se skládá z 21 hodin speciálně-výchovných aktivit týdně a jeho hlavní složkou je specificky zaměřený terapeutický program. Tomuto tématu se bude věnovat následující kapitola.

3 PROGRAMY ZACHÁZENÍ

Programy zacházení (PZ) - dříve resocializační programy- jsou jako výchovný prostředek důležitou součástí výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o soubor působení na jedince s cílem naplňovat účel výkonu trestu a vybavit ho takovými schopnostmi a dovednostmi, aby po propuštění z výkonu trestu na svobodu mohl a uměl žít v souladu se zákonem. Programy jsou sestavovány z jednotlivých aktivit, jejichž nabídka vychází z možností konkrétní věznice. Nabídka musí být součástí vnitřního řádu každé věznice. Programy se realizují v příslušných intervalech pro daný typ věznice a kategorii odsouzených (příklad viz příloha č. 3).

Zákon o VTOS nařizuje, že každý odsouzený musí mít stanoven program zacházení, který je stanoven individuálně pro každého jedince. K jeho plnění je nezbytné odsouzeného vhodně motivovat. Hála (2006, str. 122-123) uvádí, že materiál, ze kterého je tvořen program zacházení, musí obsahovat všechna základní data o vězněné osobě, trestném činu, který způsobil a o trestu, který mu byl uložen. Tato komplexní zpráva je shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, sociálního, případně lékařského posouzení osoby odsouzeného. K tomuto slouží prediktivní nástroj SARPO, kterému bude věnována následující podkapitola.

3.1 Nástroj SARPO

Vězeňská služba ČR používá od roku 2013 jako standardní nástroj pro tvorbu komplexních zpráv o odsouzených nástroj SARPO – souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených. Tento program posuzuje pravděpodobnost opětovného selhání odsouzeného. Dle Jiříčky (2013, str. 5-10) v sobě SARPO zahrnuje objektivní metody (výpočty míry rizikovosti) a metody subjektivní (hodnocení jako výsledek pozorování). Pomocí tohoto nástroje odborní pracovníci zkoumají trestní minulost odsouzeného, okolnosti páchaní jeho trestné činnosti, míru sebehodnocení, sociální situaci, zaměstnání, rodinné poměry, vzdělání, apod. Tyto informace pak slouží ke správnému určení vnitřní diference ve věznici, zhodnocení potřeb odsouzeného a rizik. Znalost rizikovosti odsouzeného je nezbytná pro bezpečnost zaměstnanců věznice a pro určení individuálního přístupu k zacházení s vězněm (SARPO, VS ČR, 2014 [online]. [cit.16. února 2016])

SARPO nenahrazuje standardní psychodiagnostické nástroje a není určen k vyhodnocování vnitřní bezpečnosti. Jeho obsah je vytvořen tak, aby ze získaných poznatků bylo možné vypracovat komplexní zprávu. Zdroje informací o odsouzeném zůstávají stejné jako doposud (např. spisová dokumentace, pozorování a rozhovor, údaje z VIS – Vězeňský informační systém, opis z evidence Rejstříku trestů).

Věznice nabídne odsouzenému na základě komplexní zprávy výběr z alternativ programů, vycházejících z možností věznice, které pro něj považuje za vhodné, přičemž nemusí jít o výběr celého programu, ale jen jeho částí.

Podle ŘVTOS se *„Odsouzenému s nízkými riziky stanoví program minimálního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity pracovní a zájmové. Program minimálního zacházení je charakterizován menší mírou odborné intervence. Odsouzenému se středními až vysokými riziky se stanoví program standardního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity pracovní a vzdělávací. Program standardního zacházení je charakterizován střední mírou odborné intervence a činnostmi obecně cílenými. Odsouzenému s vysokými až velmi vysokými riziky se stanoví program speciálního zacházení, ve kterém se klade důraz na aktivity speciálně výchovné a vzdělávací. Program speciálního zacházení je charakterizován větší mírou odborné intervence a činnostmi speciálně výchovnými. Odsouzenému, kterého je, vzhledem k délce trestu či potřebě pomoci při vytváření příznivých podmínek pro soběstačný způsob života v souladu se zákonem, nutno připravit na život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, se stanoví program výstupního zacházení“* (ŘVTOS, 1999, § 36a)

Výběr programu stvrdí odsouzený podpisem. Kombinace alternativ umožňují sestavit individualizované programy. Pokud si odsouzený z nabízených aktivit nevybere, musí se mu dle ŘVTOS stanovit alespoň program minimální.

3.2 Členění programů

Programy zacházení se člení na „pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity, oblast utváření vnějších vztahů“ (§ 36 odst. 2 ŘVTOS). Odsouzený by měl z každého okruhu vykonávat alespoň jednu aktivitu.

Níže uvedená charakteristika jednotlivých aktivit programu zacházení vychází z publikace autorky Biedermanové (2011) a ŘVTOS:

3.2.1 Pracovní aktivity

Pracovní aktivity se skládají ze zaměstnání, práce k zajištění provozu věznice a pracovní terapie. Odsouzení jsou zařazováni do pracovních aktivit s přihlédnutím k jejich zdravotnímu stavu, vzdělání, praxi, průběhu trestu a dalším okolnostem. Rozhodující je jeho skutečný zájem pracovat. Pracovní činností se u odsouzeného vytváří správné pracovní návyky, rozvíjí se jeho osobnost a z odměn za práci může také splácet své dluhy.

3.2.2 Vzdělávací aktivity

Vzdělávací aktivity představují dokončení základního nebo středního odborného vzdělání, rekvalifikační kurzy, neformální vzdělávací programy – základy společenských věd, kurz základů obsluhy počítače, jazykové kurzy atd. Jsou realizovány buď Školským vzdělávacím střediskem, zaměstnanci VS ČR, nebo se odsouzení mohou vzdělávat v korespondenčních kursech.

3.2.3 Speciálně výchovné aktivity

Speciálně výchovnými aktivitami se rozumí individuální a skupinové terapeutické činnosti se zaměřením na změnu postojů odsouzeného (sociální výcvik, psychoterapie), sociálně právní poradenství (např. jak si najít a udržet zaměstnání), tréninky sebereflexe a ovládání agrese, výcvik sociálních dovedností apod., které jsou vedeny odbornými zaměstnanci věznice nebo jinými odbornými subjekty.

3.2.4 Zájmové aktivity

Zájmové aktivity jsou realizovány v rámci jednotlivých oddílů nebo oddělení podle aktuálních možností a nabídky věznice. Jedná se například o aktivity sportovní, rukodělné, naučné nebo kulturní. Jsou vedeny zejména vychovateli a sociálními pracovníky. Dávají si za cíl rozvíjet schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti vězněných osob, což se bohužel ne vždy stoprocentně daří. Většina vězeňské populace stále tráví svůj volný čas pasivně.

3.2.5 Oblast utváření vnějších vztahů

Tuto oblast představují aktivity na vytváření a udržování vazeb mezi odsouzenými a jejich blízkými (rodina, přátelé, kolegové) a celkové osvojování si znalostí a dovedností, které jedinec potřebuje pro bezproblémový život ve společnosti.

Z potřeby cíleně působit na odsouzené, se kterými je práce pro ochranu společnosti mimořádně žádoucí nebo ji nařizuje přímo vláda, vznikly standardizované programy.

3.3 Standardizované programy

Posláním standardizovaných programů je snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u odsouzených a více přispívat k ochraně společnosti. Tyto programy jsou určeny zejména pro odsouzené se zvlášť vysokými kriminogenními riziky, nebo naopak pro ty, u kterých existuje reálná šance, že po absolvování intervence se mohou plnohodnotně resocializovat. Zvláštní důraz je kladen na evaluaci programů, resp. hodnocení jejich úspěšnosti (příklad viz příloha č. 4), a rovněž na zásadní fakt, že s programy musí pracovat vyškolení lektoři.

V současné době jsou v rámci VS ČR realizovány tyto standardizované programy:

„3Z“ - Zastav se, Zamysli se a Změň se – program je zaměřen na vícekrát trestané odsouzené s převážně majetkovou trestnou činností před podmíněným propuštěním a staví na kognitivně - behaviorálních základech. Vede ho vyškolená lektorská dvojice zaměstnanců věznic, zpravidla 2x ročně. Program je v současnosti realizován v 16 věznicích, z analyzovaných věznic ve Světlé nad Sázavou, Pardubicích a Karviné.

GREPP je určen pro pachatele trestných činů spáchaných na dětech – týrání dětí, sexuální zneužívání včetně komerčního zneužívání dětí. Je koncipován jako tzv. „program narovnání“, je krátkodobý (7 týdnů) a probíhá dvakrát ročně, vždy skupinově pro 12 odsouzených v jednom běhu ve Věznici Nové Sedlo a Heřmanicích.

GREPP 2 navazuje na předchozí program, je dlouhodobý (10 měsíců) a jeho cílem je snížení rizika recidivy u odsouzených po propuštění. Do programu bylo zařazeno 10 odsouzených ve Věznici Heřmanice.

TP 21 JUNIOR - pro mladistvé odsouzené muže. Hlavním cílem programu je motivovat odsouzené k vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním, uvědomit si vlastní zodpovědnost za své jednání a porušování zásad společenského chování. Realizován byl ve Věznici Všehrady.

PARDON - určen pro pachatele závažných dopravních nehod nebo nehod spáchaných pod vlivem návykové látky. Cíl: dosažení změny v chování řidiče a minimalizování jeho rizikového chování v budoucnosti. Program probíhá ve Věznici Odolov a Pardubice vždy dvakrát ročně, přičemž v roce 2015 jím prošlo celkem 32 odsouzených.

TP KEMP - 18ti-měsíční terapeutický program určený pro pachatele násilí včetně domácího. Cíl: určení hlavní příčiny rizikovosti odsouzeného jako pachatele domácího násilí a/nebo jiných forem násilného chování, získání adekvátního náhledu na spáchanou trestnou činnost a změna postojů souvisejících s pácháním trestné činnosti. Program probíhá ve Věznici Vinařice a jeho cílovou skupinou jsou muži odsouzení do věznice s ostrahou.

„**Věř si a dokážeš to!**“, který byl zaměřen speciálně na práci TPN ve Věznici Pardubice. Cíl: pomoc při integraci do společnosti, snížení rizika opětovného páchání trestné činnosti, vedení k samostatnosti a odpovědnosti za sebe sama a snaha zlepšovat kvalitu života snižováním pocitů nudy a marnosti v průběhu výkonu trestu. Jednalo se o práci s maximálně 8-člennou skupinou pod vedením odborných zaměstnanců OVT, v rozsahu 4 hodin týdně po dobu 3 měsíců.

Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, neplní stanovený program zacházení nebo opakovaně porušuje kázeň a pořádek, musí se účastnit alespoň minimálního programu stanoveného vnitřním řádem. Jeho základ tvoří pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného.

3.4 Minimální program zacházení

Tento program má za cíl vést odsouzené k bezproblémovému výkonu trestu v souladu se zákonem o VTOS a vnitřním řádem věznice bez nutnosti přijímat mimořádná opatření. Tvoří jej především pracovní činnosti, dodržování pořádku, kázně, běžných společenských norem a povinnosti. Dále obsahuje povinnost provádět úklidové a jiné práce k zajištění běžného provozu věznice. V rámci minimálního programu zacházení mohou odsouzení v době svého osobního volna provádět individuální zájmovou činnost (příklad minimálního PZ viz příloha č. 5).

3.5 Extramurální programy

Extramurální aktivity jsou doplňující mechanismy k odbornému zacházení s odsouzenými. Mezi instituty extramurálních aktivit se řadí přerušování výkonu trestu, opuštění věznice a akce mimo věznici. V oblasti utváření vnějších vztahů se realizují aktivity, které přispívají k soběstačnému životu odsouzených po jejich propuštění z výkonu trestu. Jedná se o udržení a posílení pozitivních vazeb s blízkými osobami, uspořádání životních podmínek, vyřizování základních dokladů, navazování kontaktů s potenciálními zaměstnavateli, charitativními organizacemi a dalšími subjekty, které mohou pomoci se zajištěním vhodných podmínek po propuštění a v neposlední řadě se jedná o spolupráci s Probační a mediační službou.

Nejdůležitější úlohu v těchto programech hraje zejména sociální pracovník, jehož práci a činností dalších odborných pracovníků v rámci penitenciární péče se bude věnovat následující kapitola.

4 SOCIÁLNÍ PRÁCE VE VĚZEŇSTVÍ

Sociální práce s pachateli trestných činů (penitenciární sociální práce) se pohybuje na hranici mezi restriktivními a pomáhajícími postupy (Matoušek, 2003). Je vysoce odbornou a specifickou disciplínou. Podle Černíkové „*Jde o vědní disciplínu, která vychází z obsáhlého systému teoretických poznatků mnoha společenských věd, zejména psychologie, pedagogiky, sociologie, lékařských, právních a ekonomických věd, ale i filozofie*“ (Černíková, 2008, str. 18). Autorka dále uvádí, že výše uvedené poznatky tvoří základ pro odborné profesionalizované působení sociálních pracovníků a pro způsob práce sociálních institucí, které jsou zaměřeny na pomoc jednotlivcům, skupinám nebo komunitám, s cílem dosáhnout jejich optimálního fungování ve společnosti (Černíková, 2008).

Předpokladem pro práci s odsouzeným během výkonu trestu je znalost jeho potřeb, postojů a sociálních návyků. Je třeba rovněž zmapovat rizikové oblasti, hledat příčiny páchaní trestné činnosti, poznat osobnost odsouzeného. K tomu slouží komplexní diagnostika odsouzeného (viz kapitola 3.1).

Práva a povinnosti pracovníka jsou pak definována právním systémem, zaměstnavatelem, profesními standardy a etickým kodexem. Předpokladem pro výkon tohoto povolání je vysokoškolské vzdělání, odborná způsobilost a další vzdělávání dle příslušného zákona (např. u sociálního pracovníka dle zákona č.108/2006 Sb. o sociálních službách).

Odborné pracovníky ve vězeňství můžeme rozdělit do těchto skupin:

- speciální pedagog,
- vychovatel
- vychovatel – terapeut
- sociální pracovník.

Dále jsou ve věznicích obvykle zaměstnáváni další odborníci, jako jsou psychologové, sociologové a právníci, kteří jsou nedílnou součástí odborných týmů, a jsou rovněž konzultováni v mimořádných situacích. V některých případech se jedná o externí pracovníky.

4.1 Speciální pedagog

Speciální pedagog garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci. Mezi jeho hlavní úkoly patří metodické řízení činnosti vychovatelů a pedagogů volného času a zpracování pedagogického posouzení v rámci komplexní zprávy s příslušným doporučením pro program zacházení. Také se aktivně účastní jednání poradních orgánů ředitele věznice včetně poradny drogové prevence.

Dále zpracovává koncepci programu zacházení, a to jak z personálního tak i materiálního a finančního hlediska. Účastní se speciálně výchovných aktivit a podle svého odborného zaměření vede minimálně jednu průběžnou aktivitu programu zacházení z této oblasti.

Provádí orientační pedagogické pohovory a poskytuje pedagogické poradenství. Zabezpečuje individuální pedagogickou péči o odsouzené, kteří jsou v krizovém psychickém stavu. Spolupodílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí ve vztahu k vězněným osobám a navrhuje z pedagogického hlediska příslušná opatření k jejich řešení a prevenci.

4.2 Vychovatel

Vychovatel je podřízen vedoucímu oddělení a je odborně řízen speciálním pedagogem. V součinnosti s psychologem má za úkol směřovat vězněné osoby k uznání viny na spáchaném trestném činu a motivovat odsouzené ke změně dosavadního způsobu života. Výrazně se podílí na realizování programu zacházení jednotlivých odsouzených.

Vychovatel zná osobně svěřené odsouzené, interpersonální vztahy a celkovou atmosféru v přidělené skupině. Aktivně se účastní jednání poradních orgánů ředitele věznice a zasedání soudu projednávajícího podmíněné propuštění nebo přeřazení do jiného typu věznice. Vede osobní karty odsouzených, dbá na kázeň a pořádek. A realizuje svěřenou kázeňskou pravomoc. Také se podílí na výběru odsouzených k zařazení do práce. Vytypovává odsouzené s aktuálními problémy a podílí se na zkoumání příčin vzniku mimořádných událostí.

4.3 Vychovatel - terapeut

Pracovní náplň terapeuta se podobá pozici psychologa v tom, že stanovuje diagnózu, podle které potom zvolí konkrétní způsoby a metody terapie s odsouzeným. V rámci své pracovní činnosti vede skupinové i individuální terapie. Je metodicky řízen psychologem. Při své práci volí různý obsah, formy a metody přístupu k odsouzeným. Povinně vede alespoň tři speciálně výchovné aktivity programů zacházení a sleduje účast jednotlivých odsouzených na programu zacházení včetně změn jejich chování.

Úkoly sociálního pracovníka se bude zabývat další širší podkapitola.

4.4 Sociální pracovník

Sociální pracovník musí s odsouzeným pracovat průběžně po celou dobu výkonu trestu. Při nástupu trestaného do VTOS je jeho úkolem poznání klientovy sociální situace a sociálního vývoje, díky nimž za pomoci dalších odborníků sestavuje program zacházení (Černíková, 2008). Další úlohou pracovníka je také pomoc odsouzeným k překonání šoku z nadměrné sociální izolace, která směřuje k hledání zdrojů jeho společenské podpory (Voňková, Chalupová, 1992).

Podle Hnídkové (2014) mezi principiální požadavky pro výkon funkce sociálního pracovníka patří mimo kvalitní teoretické znalosti z oboru rovněž empatie, úcta a respekt ke klientovi, akceptování klienta takového jaký je a víra v to, že každý jedinec je schopen změny. Kvalitní sociální pracovník by měl být profesně motivovaný, s vyšší mírou frustrační tolerance, flexibilní, respektující, odpovědný a měl by být schopen účinné komunikace. Nezbytné je také, aby byl schopen rozeznat a ovládat hranici mezi přizpůsobováním se klientovi a službou.

Hlavní náplní práce tohoto pracovníka je pomoc odsouzeným v jejich obtížné sociální situaci a při řešení problémů. Snaží se vést odsouzené k samostatnosti, aby si po propuštění z VTOS dokázali většinu problémů vyřešit sami.

Úkoly sociálního pracovníka

Úkoly sociálního pracovníka ve věznici taxativně stanoví vnitřní předpis - nařízení generálního ředitele, kde jsou ve třech samostatných paragrafech definovány úkoly sociálního pracovníka ve výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody a detenci.

Podle Hály (2006, str. 6) je základním úkolem sociálního pracovníka ve vězeňství sociální práce zaměřená na co nejplynulejší přechod odsouzených z výkonu trestu zpět do běžné společnosti, do řádného občanského života. Je osobou poskytující vězňům základní sociálně právní orientaci.

Sociální pracovník je poradcem ředitele věznice v oblasti sociálně právních aspektů výkonu trestu a v oblasti přechodu odsouzených do občanského života. Zpracovává konkrétní program zacházení a podílí se na vyhodnocení jeho účinnosti. Poskytuje odborné sociálně právní poradenství. V praxi tato činnost zahrnuje zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti, pomoc při uplatňování oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. Pro ilustraci, v konkrétní podobě se jedná např. o pomoc při koncipování návrhů na rozvod manželství, určení výživného, určení otcovství, poskytování informací o sociálních dávkách, zajišťování platných dokladů totožnosti, zprostředkování kontaktu na místně příslušné pobočky Úřadu práce za účelem zajištění zaměstnání po propuštění z výkonu trestu, sepisování žádostí o přiznání důchodových dávek a poskytování základních informací o podmínkách nároku na jejich přiznání, dluhové poradenství. U vězňených osob vypracovává sociální posouzení, sociální diagnózu a individuální socioterapeutický plán v rámci komplexní zprávy s příslušným doporučením pro program zacházení. Je spoluautorem hodnocení odsouzených, zasílaných věznicí příslušným orgánům. V souladu s příslušnými předpisy podává návrh výše sociální výpomoci při výstupu z výkonu trestu.

Povinností pracovníka je také vedení dokumentace karet odsouzených a záznamů o pohovorech s vězňenými osobami. Tyto údaje se vepisují do vězeňského informačního systému (VIS). Zde mají všichni odborní pracovníci věznice přístup k anamnestickým údajům a komplexním zprávám odsouzených, což umožňuje jejich rychlejší a efektivnější spolupráci při naplňování programu zacházení s vězňeným (Jankovský, 2007).

Uvedené činnosti vyžadují od sociálního pracovníka řadu faktografických znalostí, orientaci v právních předpisech různých právních odvětví (rodinné právo, občanské právo, právo sociálního zabezpečení, pracovní právo, trestní právo, aj.).

Závěrem této kapitoly bych ráda zdůraznila, že nejen odborní pracovníci, ale všichni zaměstnanci věznic by měli jednoznačně působit jako jednotný tým vedený stejnou myšlenkou a mající víru v to, co dělají. Zaměstnanci jsou prostředníkem mezi odsouzenými a přesně definovanými pravidly, jejichž dodržování je striktně vyžadováno. Právě tato pravidla je třeba odsouzené naučit respektovat bez ohledu na to, zda jim samotným vyhovují či nikoliv. Vedle toho by zaměstnanci však také měli umět naslouchat odsouzeným. Naskytne se jim tak příležitost k získání mnoha cenných informací, v ideálním případě i vzhled do aktuální situace vězně. Na zaměstnance jsou tak kladeny vysoké nároky co se týče empatie, velké trpělivosti a profesionality. Individualizovaným přístupem k odsouzeným lze nad nimi získat kontrolu, ale i vzájemný respekt. Tento přístup se jeví mnohem účinnější ve srovnání s tím, kdy je odsouzený považován za anonymního člena skupiny.

Jak se působení penitenciárních odborníků odráží v realitě ve smyslu nápravy nebo resocializace odsouzených je velmi obtížně změřitelné. Je téměř nemožné získat zpětnou vazbu od bývalých klientů. I samotná terminologie reflektuje relativně skeptický pohled na možnou nápravu a resocializaci, když tyto pojmy jsou opouštěny a nahrazeny pojmem zacházení. Optimističtější pohled připouští a podporuje možnost získání sebehledu a s ním spojené vedení řádného života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody (Hendrych, 2010).

5 SHRnutí TEoretické Části

Zákonné ukotvení oboru sociální práce představuje zákon o sociálních službách, který však sociální práci ve vězeňství primárně jako formu či druh sociální služby neupravuje. Tato práce se zaměřuje především na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Dle Hály (2006, str. 61) by bylo optimální, kdyby se sociální práci ve vězeňství dařilo tak, aby každý, kdo je propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody, odcházel s platným občanským průkazem, měl zajištěnu práci a bydlení. Současná realita je bohužel z mnoha důvodů odlišná. Vězni jsou pouze tzv. obsluhováni namísto cíleného vedení k samostatnému a aktivnímu řešení svých sociálních problémů. Přestože některé věznice statisticky vykazují jen dva odsouzené na jednoho zaměstnance, těch, kteří jsou v přímém styku s odsouzenými, je nedostatek. V některých věznicích je jejich přetíženost zejména administrativními činnostmi neúnosná, což negativně ovlivňuje individuální práci s odsouzenými. Mezi hlavní důvody, proč o tyto pracovní pozice není zájem, patří špatné finanční ohodnocení, pocit malého uznání ze strany společnosti a s tím související nízká prestiž ve společnosti a v neposlední řadě hluboký rozpor mezi teoretickými znalostmi a realitou každodenní práce.

Člověk, který byl odsouzen k výkonu trestu, ztrácí kromě své svobody také své rodinné, společenské a profesní role. Utrpí také ztrátu nabytých vědomostí, dovedností a návyků. Ve vězení sice získává nové, ale spíše negativní zkušenosti. To je v důsledku v přímém rozporu se základní funkcí trestu odnětí svobody - resocializaci odsouzeného. S odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody je tedy nutno pracovat tak, aby byla resocializace co nejúspěšnější. Proto jsou ve věznicích vytvářeny pro odsouzené různé programy zacházení s přihlédnutím k jejich individuálním potřebám.

Penitenciární práce je velmi psychicky náročná, stresující a nese s sebou i jistou míru rizika. Pracovníci se často dostávají do styku s obtížně přizpůsobivými, podrážděnými, nezřídky kdy i agresivními vězni. Pro výkon povolání sociálního pracovníka ve vězeňství je kromě znalostí z oboru sociální práce žádoucí také výcvik v oblasti psychologie, psychoterapie, mediace a sociálně psychologických dovedností. Sebelepší teoretické vědomosti nebo praktický výcvik však ještě nezaručí kvalitní výkon sociální práce.

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Účelem výzkumného šetření je odhalit názory a nastínit náhled sociálních pracovníků, speciálních pedagogů, vychovatelů a terapeutů, kteří v současné době pracují nebo pracovali na oddělení výkonu trestu s trvale pracovní nezařaditelnými odsouzenými, na specifika sociální práce s touto skupinou vězňů v porovnání se sociální prací s odsouzenými ve standardním výkonu trestu. Daná zjištění se mohou stát podkladem při úpravě stávajících popřípadě vytváření nových programů zacházení a dalších aktivit.

6.1 Formulace výzkumného problému

Sociální práce ve vězeňství není častým tématem výzkumu. Při studiu odborné literatury jsem objevila jen několik málo realizovaných výzkumných šetření, a to téměř vždy mezi odsouzenými. Zcela záměrně jsem se tedy soustředila na subjekty stojící na straně druhé. Pro výzkumné účely jsem si proto do své závěrečné práce jako respondenty vybrala odborné zaměstnance ve věznicích, jelikož jejich názory na důležitost a smysluplnost této práce pro jednotlivce i celou společnost, mohou být přínosné. Jako cíl výzkumu jsem si stanovila analýzu specifík výkonu trestu trvale pracovní nezařaditelných odsouzených z pohledu sociální práce. Tohoto cíle bych chtěla dosáhnout provedením analýzy vězeňských statistik u vybraných věznic, kde jsou aktuálně umístěni trvale pracovní nezařaditelní odsouzení, a dále provedením průzkumu formou dotazníkového šetření mezi odbornými pracovníky, kteří v těchto věznicích pracují. Respondenti se měli vyjádřit k úloze sociální práce s touto specifickou skupinou odsouzených, ke konkrétním odlišnostem v jejich práci, k programům zacházení a dalším projektům realizovaným s touto specifickou skupinou odsouzených a závěrem vyhodnotit účinnost těchto programů s ohledem na resocializaci vězňů.

6.2 Stanovení výzkumných otázek

Hlavním cílem této práce je analýza odlišností sociální práce s odsouzenými zařazenými na specializovaném oddělení výkonu trestu pro trvale pracovní nezařaditelné v porovnání s penitenciární prací ve standardním výkonu trestu odnětí svobody.

6.2.1 Hlavní výzkumná otázka

Hlavní výzkumná otázka zní:

Existují specifika sociální práce s trvale pracovně nezařaditelnými odsouzenými v porovnání se se sociální prací s odsouzenými ve standardním výkonu trestu odnětí svobody?

6.2.2 Dílčí výzkumné otázky

V rámci výzkumu byly stanoveny tyto dílčí výzkumné otázky:

DVO 1: Existuje ve vybraných věznicích nabídka programů zacházení a dalších projektů pro trvale pracovně nezařaditelné odsouzené srovnatelná s nabídkou pro odsouzené ve standardním výkonu trestu odnětí svobody?

DVO 2: Jak hodnotí odborní pracovníci sociální práci s trvale pracovně nezařaditelnými odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody?

DVO 3: Verifikovat hypotézu: pokud je klient zařazen do speciálního programu zacházení, lze u něj po jeho absolvování zaznamenat pozitivní změny v jeho chování.

6.3 Operacionalizace výzkumného problému

Tabulka č. 2 - Transformační tabulka

Hlavní výzkumná otázka: Existují specifika sociální práce s trvale pracovně nezařaditelnými odsouzenými v porovnání se sociální prací s odsouzenými ve standardním výkonu trestu odnětí svobody?			
Dílčí výzkumná otázka	Technika	Respondenti	Dotazníkové otázky
DVO 1 : Existuje ve vybraných věznicích nabídka programů zacházení a dalších projektů pro TPN odsouzené srovnatelná s nabídkou pro odsouzené ve standardním výkonu trestu odnětí svobody?	Kvantitativní dotazníkové šetření	Tiskový mluvčí - Věznice Břeclav - Věznice Pardubice - Vazební věznice Praha Ruzyně - Věznice Světlá nad Sázavou - Věznice Karviná	DO 1: Jaké aktivity nabízí věznice pro TPN? DO 2: Jaké programy zacházení byly dosud realizovány ve vaší věznici s TPN? DO 3: Podrobnosti, podmínky, metodika k jednotlivým programům zacházení DO 4: Počty TPN, kteří se jednotlivých programů zacházení účastní nebo již zúčastnili DO 5: Vyhodnocení těchto programů zacházení

<p>DVO 2: Jak hodnotí odborní pracovníci sociální práci s TPN odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody?</p>		<p>Sociální pracovníci, speciální pedagogové, vychovatelé a terapeuti</p> <ul style="list-style-type: none"> - ve Věznici Břeclav - ve Věznici Pardubice - ve Vazební věznici Praha Ruzyně - ve Věznici Světlá nad Sázavou - ve Věznici Karviná 	<p>DO 6: Je podle Vás odlišná práce s TPN ve výkonu trestu v porovnání s ostatními odsouzenými?</p> <p>DO 7: V čem podle Vás spočívá odlišnost práce s TPN ve výkonu trestu v porovnání s ostatními odsouzenými?</p> <p>DO 8: TPN se k Vaší pomoci dostanou</p> <p>DO 9: Jaké konkrétní činnosti v rámci svého pracovního zařazení s TPN vykonáváte?</p> <p>DO 10: Které z činností uvedených v předchozí otázce nemohou být/ nejsou vykonávány v rámci vašeho pracovního zařazení s TPN na rozdíl od standardního trestu?</p> <p>DO 11: Jak se vám pracuje s TPN odsouzenými?</p> <p>DO 12: V čem spatřujete největší překážky ztěžující sociální práci s touto skupinou odsouzených?</p> <p>DO 13: Jaké nejčastější problémy s TPN řešíte?</p> <p>DO 14: Domníváte se, že nabídka programů zacházení a projektů pro TPN je ve vaší věznici dostačující?</p> <p>DO 15: Podle čeho nebo koho myslíte, že si odsouzení volí jednotlivé aktivity programu zacházení</p>
<p>DVO 3: Verifikovat hypotézu: pokud je klient zařazen do speciálního programu zacházení, lze u něj po jeho absolvování zaznamenat pozitivní změny v jeho chování.</p>			<p>DO 16: Vidíte u TPN odsouzených motivaci nebo snahu k nápravě či ke změně svého chování a celého života?</p> <p>DO 17: Jak se podle Vašeho názoru v uvedených oblastech, prostřednictvím sociální práce, daří u této skupiny odsouzených zajistit..</p> <p>DO 18: Aktivity programu zacházení odsouzení plní proto</p>

			<p>DO 19: Pozorujete u TPN, kteří se účastní specializovaných programů zacházení nebo projektů, pozitivní změny v chování?</p> <p>DO 20: Stávají se případy, že by byli odsouzení, za své jednání v rámci specializovaných programů, vyřazeni z tohoto programu?</p> <p>DO 21: Domníváte se, že se činnosti v rámci aktivit programu zacházení projeví na životní situaci po propuštění?</p> <p>DO 22: Jaké činnosti a dovednosti, které odsouzení vykonávají v rámci aktivit programu zacházení, uplatní podle Vás v životě po propuštění?</p> <p>DO 23: Máte zkušenosti s tím, že by se osoba ve výkonu trestu odnětí svobody odmítla účastnit specializovaného programu zacházení nebo podobného projektu?</p> <p>DO 24: Má podle Vás význam zřizování výstupních oddělení?</p> <p>DO 25: Co nebo kdo nejvíce pomůže propuštěným k tomu, aby již nepáchali trestnou činnost?</p> <p>DO 26: Kterou oblast aktivit programu zacházení považujete za nejúčinnější při dosažení toho, aby po propuštění z věznice již nepáchali trestnou činnost?</p> <p>DO 27: Myslíte si, že pozitivní, otevřené vztahy mezi zaměstnanci VS ČR a odsouzenými přispívají, nebo by přispěly k jejich úspěšnějšímu začlenění do společnosti po propuštění z věznice?</p>
--	--	--	---

Zdroj: Vlastní

6.4 Metodologie výzkumu

Další kapitola se bude věnovat metodám užitým k prováděnému výzkumnému šetření, výběru vzorku a jeho zdůvodnění a samotné realizaci výzkumného šetření. Na závěr této podkapitoly bude proveden popis předpokládané analýzy dat.

6.4.1 Analýza dokumentů

Výzkum byl proveden na pěti specializovaných odděleních výkonu trestu pro trvale pracovně nezařaditelné odsouzené:

- ve Věznici Břeclav (muži zařazení v dohledu a ostraze)
- ve Věznici Karviná (muži zařazení v ostraze a zvýšené ostraze)
- ve Věznici Pardubice (muži zařazení v dozoru a ostraze)
- ve Vazební věznici Praha Ruzyně (muži zařazení v dozoru a ženy v dohledu a v dozoru)
- ve Věznici Světlá nad Sázavou (ženy zařazení v dozoru, ostraze a zvýšené ostraze)

V první části výzkumu byla provedena srovnávací analýza dokumentů – odpovědí zaslaných jednotlivými věznicemi na moji žádost o spolupráci (viz příloha č. 9 této práce), dále internetových zdrojů VS ČR a odborných článků v časopise České vězeňství. K dosažení cíle empirické části bylo využito individuální šetření pomocí elektronické pošty, osobního telefonického kontaktu a osobní návštěvy ve věznici.

6.4.2 Konstrukce dotazníku

Pro účel druhé části výzkumu jsem si zvolila explorační výzkumnou metodu, konkrétně techniku dotazníkového šetření. Tuto metodu jsem si vybrala proto, že se mi jevila pro účel výzkumu této závěrečné práce jako nejvhodnější, a to vzhledem k předpokládanému většímu objemu výzkumného vzorku. Prioritním důvodem volby byla potřeba získání většího množství potřebných informací při menší časové investici a možnost cíleného vedení výzkumného souboru respondentů k tématu praktické části závěrečné práce. Dalším důvodem pro užití dotazníku byla snadnost jeho administrace, možnost současného oslovení většího počtu respondentů a vhodnost pro získávání informací z oblastí názorů, postojů a stanovisek.

Dotazník obsahoval 27 otázek (viz příloha č. 10), z nichž první část zjišťovala u dotázaných jejich pracovní pozici a délku zaměstnání ve VS ČR. Další část dotazníku se zaměřovala na konkrétní činnosti, které respondenti vykonávají s trvale pracovní nezařaditelnými odsouzenými a v závěru pracovníci hodnotili programy zacházení a další aktivity z hlediska přínosu pro jednotlivce i společnost.

Při tvorbě dotazníku jsem postupovala takovým způsobem, aby zjišťovaná data byla co nejvíce objektivní. Jednotlivé otázky v dotazníku jsou formulovány tak, aby byly jasné a pochopitelné, aby nepřipouštěly dvojí výklad a aby odpovědi na tyto otázky byly krátké a vystihovaly podstatu zkoumání. V dotazníku byly užity jak otázky uzavřené, tak i polouzavřené a otevřené.

Vzhledem k tomu, že dotazník byl koncipován pro pracovníky v oblasti vězeňství, nebylo třeba vyhýbat se při jeho tvorbě obecně známým odborným termínům. Většina otázek je zaměřena na názory a postoje respondentů, proto jsem předpokládala nižší validitu těchto odpovědí. Tento handicap jsem se pokusila vyvážit relativní anonymitou dotazníků, což doufám přispělo k pravdivějším odpovědím respondent a tím větší objektivitě získaných dat.

6.4.3 Charakteristika výzkumného souboru a zdůvodnění jeho výběru

Analytická jednotka: zaměstnanci Vězeňské služby ČR

Základní soubor: sociální pracovníci, speciální pedagogové, vychovatelé a vychovatelé – terapeuti, celkem 93 respondentů

Výběrový soubor:

Sociální pracovníci, speciální pedagogové, vychovatelé a terapeuti:

- ve Věznici Břeclav, celkem 21 pracovníků
- ve Věznici Karviná, celkem 9 pracovníků
- ve Věznici Pardubice, celkem 17 pracovníků
- ve Vázební věznici Praha Ruzyně, celkem 36 pracovníků
- ve Věznici Světlá nad Sázavou, celkem 10 pracovníků

Tabulka č. 3 - Celkové počty respondentů výzkumu

Zařazení	Břeclav	Karviná	Pardubice	Ruzyně	Světlá n/S	Celkem
Soc. pracovník	2	1	2	6	2	13
Spec. pedagog	4	2	3	9	2	20
Vychovatel	14	4	10	18	4	50
Terapeut	1	2	2	3	2	10
Celkem	21	9	17	36	10	93

Zdroj: Vlastní

Celkem bylo osloveno 93 respondentů, z toho 13 sociálních pracovníků, 20 speciálních pedagogů, 51 vychovatelů a 9 terapeutů. Při oslovování respondentů nebylo přihlíženo k věku, pohlaví ani dosaženému vzdělání. Výběr respondentů jsem volila tak, aby všichni vykonávali přímou činnost s trvale pracovní nezařaditelnými odsouzenými a proto jsou schopni zhodnotit výkon sociální práce na základě vlastní praxe. Tím je zajištěna vyšší výpovědní hodnota zkoumaného problému. Výběr vzorku byl dán tím, že trvale pracovní nezařaditelní odsouzení jsou v těchto věznicích umístění a porovnání specifik má být provedeno z pohledu sociální práce.

6.4.4 Realizace výzkumného šetření

Z důvodu systematického a efektivního sběru dat jsem oddělila dotazy týkající se statistických dat jednotlivých věznic (počty uvězněných, počty pracovníků, vyhodnocení programů zacházení atd.) a zaslala jsem je tiskovým mluvčím nebo pracovníkům určeným pro styk s veřejností (viz příloha č. 9 této práce). Ti mi v průběhu ledna a února 2016 zaslali požadovaná data a materiály.

Poté jsem oslovila vedoucí sociální pracovníky a požádala je o distribuci dotazníků (viz příloha č. 10) mezi sociální pracovníky, speciální pedagogy, vychovatele a terapeuty v jednotlivých věznicích. Dotazníky byly respondentům rozdány prostřednictvím instruovaných zaměstnanců. Uvedení specialisté vybírali dotazníky osobně během 14 dnů, čímž se zajistila návratnost dotazníků. K návratu vyplněných dotazníků od všech 93 respondentů došlo v prvním týdnu března 2016.

6.4.5 Popis předpokládané analýzy dat

Nejprve bude provedena analýza odpovědí z dotazovaných věznic, které budou pro přehlednost uvedeny v tabulkách a textech odděleně po jednotlivých věznicích. Dalším krokem bude po shromáždění vyplněných dotazníků sumarizování odpovědí do textu a tabulek, které budou následně analyzovány v souvislosti s jednotlivými dílčími výzkumnými otázkami. Závěrem bude provedeno shrnutí výsledků, verifikace hypotézy a vyhodnocení naplnění cíle této závěrečné práce.

6.5 Analýza vězeňských statistik

Pro doplnění teoretických poznatků ve výše uvedených kapitolách jsou v následujícím textu uvedena statistická data týkající se Věznice Břeclav, Věznice Karviná, Věznice Pardubice, Vazební věznice Praha Ruzyně a Věznice Světlá nad Sázavou, z hlediska počtu odsouzených, z toho počtu trvale pracovní nezařaditelných vězňů, počtu odborných zaměstnanců, nabídky programů zacházení a dalších realizovaných aktivit. Uvedená data jsou platná k 31. 12. 2015.

DVO 1: Existuje ve vybraných věznicích nabídka programů zacházení a dalších projektů pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené srovnatelná s nabídkou pro odsouzené ve standardním výkonu trestu odnětí svobody?

DO 1: Jaké aktivity nabízí věznice pro TPN?

DO 2: Jaké programy zacházení byly dosud realizovány ve vaší věznici s TPN?

DO 3: Podrobnosti, podmínky, metodika k jednotlivým programům zacházení *(Tomuto zadání jsem se již věnovala v kapitole 3.3, 3.4 a 3.5 této práce)*

DO 4: Počty TPN, kteří se jednotlivých programů zacházení účastní nebo již zúčastnili

DO 5: Vyhodnocení těchto programů zacházení

Vyhodnocení je provedeno na základě informací, které byly získány na základě zpráv analyzovaných věznic jako odpověď na mnou zasláné dotazy (viz příloha č. 9). Odpovědi jsem pro přehlednost rozdělila podle jednotlivých věznic. Některé věznice nevedly všechna požadovaná data, proto ve všech případech nebylo možné adekvátně porovnat odpovědi.

6.5.1 Věznice Břeclav

Tabulka č. 4 – Stav odsouzených mužů ve Věznici Břeclav k 31. 12. 2015

Typ režimu	Počet celkem	Z toho TPN
Dohled	65	18
Ostraha	117	54
Celkem	182	72
Kapacita	196	72

Pramen: Vlastní

Tabulka č. 5 -

Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Břeclav k 31. 12. 2015

Pracovní zařazení	Počet celkem
Sociální pracovník	2
Speciální pedagog	4
Vychovatel	15
Vychovatel - terapeut	0
Celkem	21

Pramen: Vlastní

Vnitřní řád Věznice Břeclav pro odsouzené zařazené k výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem a ostrahou (viz příloha č.6) a časový rozvrh dne je totožný s Vnitřním řádem Věznice Břeclav pro odsouzené TPN (viz příloha č. 7).

Pracovní aktivity: pracovní terapie, sebeobslužné činnosti, úklidová činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice

Vzdělávací aktivity: výuka českého jazyka a matematiky, kurz společenského minima, dluhové poradenství, kroužek PC, klub společensko-vědních aktualit, kapitoly z dějin kultury a umění

Speciálně výchovné aktivity: sociální komunikace, psychosociální poradenství, psychosociální terapie, sociálně právní poradenství, finanční gramotnost

Zájmové aktivity: fotografický kroužek, rukodělné práce, kroužek rébusů, zeměpisný kroužek, Nová šance, čtenářský kroužek, kondiční cvičení, relaxační techniky

Počty trvale pracovní nezařaditelných, kteří se jednotlivých programů zacházení účastní nebo již zúčastnili: 100 % (Charakteristika věznice Břeclav, [online] [cit. 29. února 2016]).

6.5.2 Věznice Karviná

Tabulka č. 6 – Stav odsouzených mužů ve Věznici Karviná k 31. 12. 2015

Typ režimu	Počet celkem	Z toho TPN
Dozor	54	0
Ostraha	44	33
Zvýšená ostraha	89	18
Celkem	187	51
Kapacita	203	75

Pramen: Vlastní

Tabulka č. 7 -

Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Karviná k 31. 12. 2015

Pracovní zařazení	Počet celkem
Sociální pracovník	1
Speciální pedagog	2
Vychovatel	4
Vychovatel - terapeut	2
Celkem	9

Pramen: Vlastní

Vnitřní řád pro odsouzené TPN a časový rozvrh dne se liší od Vnitřního řádu Věznice Karviná pro odsouzené zařazené k výkonu trestu odnětí svobody do věznice se zvýšenou ostrahou pouze v drobnostech.

Realizované programy:

- **Program 3Z** absolvovalo za dobu jeho trvání od podzimu 2008 celkem 43 odsouzených.
- **Program 213** byl poprvé realizován na jaře 2009, do současnosti má 51 absolventů. Stal se povinnou aktivitou programu zacházení pro všechny odsouzené v této věznici.
- **Dluhy a jejich řešení** - 4 proběhlých cyklů se zúčastnilo celkem 25 odsouzených v dozoru

Programů zacházení se účastnilo k 31.12.2015 100% odsouzených, z toho 29 odsouzených úkoly plní, 6 plní částečně, 7 neplní a u ostatních dosud z důvodu neuplynutí zákonné lhůty nelze program vyhodnotit.

Vzdělávací aktivity: předvstupní vzdělávání, trénink paměti – zeměpis, základy španělštiny a angličtiny, Znáš Českou republiku?, základy práce na PC

Speciálně výchovné aktivity: sociálně psychologický výcvik, kurz sebepoznání, duševní hygiena, výtvarné techniky s využitím arteterapie, ergoterapie – šití loutek, pohybově relaxační program, kroužek s prvky muzikoterapie, sociálně právní poradenství, Genesis, finanční gramotnost

Zájmové aktivity: hry pro rozvoj představivosti a myšlení, Svět kolem nás, encyklopedické poznávání, modelářský kroužek, hudební kroužek, filmový klub, kroužek historie, sportovní hry a posilovna.

Od dubna 2013 do března 2015 se Věznice Karviná zapojila do projektu **Křehká šance - komise pro podmíněné propouštění**. (Charakteristika věznice Karviná, [online] [cit. 29. února 2016])

6.5.3 Věznice Pardubice

Tabulka č. 8 – Stav odsouzených mužů ve Věznici Pardubice k 31. 12. 2015

Typ režimu	Počet celkem	Z toho TPN
Dozor	326	43
Ostraha	400	46
Mladiství	20	0
Celkem	746	89
Kapacita	680	95

Pramen: Vlastní

Tabulka č. 9

Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Pardubice k 31. 12. 2015

Pracovní zařazení	Počet celkem
Sociální pracovník	2
Speciální pedagog	3
Vychovatel	10
Vychovatel - terapeut	2
Celkem	17

Pramen: Vlastní

Níže uvádím příklad týdenní statistiky uvedené na webových stránkách Věznice Pardubice ke dni 12. 1. 2016.

Tabulka č. 10 - Stav zaměstnanosti odsouzených mužů k 12. 1. 2016

Druh zařízení	Počet odsouzených
Vzdělávací program	50
Terapeutický program	21
Práce bez odměn	22
Celkem	93

Zdroj: VSČR, 2016. [online] [cit.16. února 2016] Dostupné z:
http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/89/file/stav%20zam%C4%9Bstnanosti%20-%20leden%202016.pdf/

Vzdělávací aktivity: školské vzdělávací středisko (např. obor výroba konfekce, společné stravování, výpočetní technika, malířské a natěračské práce)

Zájmové a speciálně-výchovné aktivity: sportovní kroužky, rukodělné práce, keramický kroužek, muzikoterapie, kreativní dílna, víkendová setkání s filmem

Terapeutické a výchovné aktivity: relaxační aktivity, pracovní terapie, encouterová skupina, sociálně psychologický trénink

Realizované programy:

- Zastav se, zamysli se a změň se – „3Z“.
- "Nevstoupíš dvakrát do stejné řeky"
- Komunita
- Příprava zdravotních asistentů - ošetřovatelů zařazených k výkonu pracovní činnosti při specializovaných odděleních TPN
- „Věř a dokážeš to“
- PARDON - v roce 2014 program absolvovalo 8 odsouzených

(Charakteristika věznice Pardubice, [online] [cit. 29. února 2016]).

6.5.4 Vazební věznice Praha Ruzyně

Tabulka č. 11 – Stav odsouzených ve Věznici Praha Ruzyně k 31. 12. 2015

Typ režimu	Počet celkem		Z toho TPN	
	mužů	žen	mužů	žen
Dohled	3	29	0	2
Dozor	227	165	53	24
Ostraha	82	0	0	0
Zvýšená ostraha	1	0	0	0
Celkem	313	200	53	26
Kapacita	330	243	53	56

Pramen: Vlastní.

Tabulka č. 12

Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Praha Ruzyně k 31.12.2015

Pracovní zařazení	Počet celkem
Sociální pracovník	6
Speciální pedagog	9
Vychovatel	18
Vychovatel - terapeut	3
Celkem	36

Pramen: Vlastní

Programy zacházení pro odsouzené jsou tvořeny na oddílech:

4.B (muži: dozor, specializované oddělení TPN) a oddělení Řepy (ženy: dozor, dohled).

Vzdělávací aktivity:

- Sanitářský kurz sv. Zdislavy z Lemberka (zisk osvědčení pro činnost kvalifikované ošetrovatelky)
- Jazykové kurzy (český jazyk, anglický jazyk)
- Projekt „Najdu si své místo – podpora sociální a ekonomické (re)integrace znevýhodněných osob“
- Kurzy k řešení zadluženosti a finanční gramotnosti (absolvovalo 19 odsouzených)

Speciálně výchovné aktivity a zájmové aktivity:

Individuální nebo skupinové aktivity např. psychologická skupina, relaxační cvičení, diskusní klub, arteterapie, sociálně-psychologické hry, sociální poradenství, trénink sociálních dovedností

Zájmové aktivity – kroužky: dramatický, výtvarný, vaření, ručních prací, literární, chovatelský, hudební, zdravotnický, historický, turistický, hra na klavír, sborový zpěv, sociální tolerance

Sportovní aktivity: stolní tenis, florbal, sálová kopaná, líný tenis, nohejbal, volejbal, kondiční cvičení, kulečnick

Projekt Křehká šance.

(Charakteristika věznice Praha Ruzyně, [online] [cit. 29. února 2016]).

6.5.5 Věznice Světlá nad Sázavou

Tabulka č. 13 - Stav odsouzených ve Věznici Světlá nad Sázavou k 31. 12. 2015

Typ režimu	Počet celkem	Z toho TPN
Dohled	32	0
Dozor	331	17
Ostraha	388	19
Zvýšená ostraha	7	3
Mladiství	2	0
Celkem	760	39
Kapacita	761	72

Pramen: Vlastní

Tabulka č. 14 - Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Světlá nad Sázavou k 31.12.2015

Pracovní zařazení	Počet celkem
Sociální pracovník	2
Speciální pedagog	2
Vychovatel	4
Vychovatel - terapeut	2
Celkem	10

Pramen: Vlastní

Obrázek č. 1 Vyhodnocení programů zacházení ve Věznici Světlá nad Sázavou

	Plní	Plní částečně	Neplní	Zatím nehodnoceno
Program standardního zacházení				
Dozor	8			2
Ostraha	5	2		
Zvýšená ostraha				
Program speciálního zacházení				
Dozor	5	1		
Ostraha	3	2		2
Zvýšená ostraha	1			2
Program výstupního zacházení				
Dozor	1			
Ostraha	5			
Zvýšená ostraha				

Zdroj: Poskytnutí informace podle zák. č. 106/1999 Sb., Věznice Světlá nad Sázavou z 26.2.2016

Vnitřní řád Věznice Světlá nad Sázavou je totožný jak pro standardní výkon trestu odnětí svobody, tak i pro výkon trestu odsouzených TPN. Liší se pouze v časovém rozvrhu dne, který je součástí této práce jako příloha č. 8.

Zájmové aktivity – kroužky: hudební kroužek, sportovní aktivity, ruční práce či zahradnictví., keramický kroužek, výuka cizích jazyků a práce s počítačem.

Speciálně výchovné aktivity: skupinová práce s osobami drogově závislými, s recidivistkami, odsouzenými majícími problémy s komunikací i s agresivními sklony.

Standardizované programy: „3Z“

Další realizované projekty:

„Společně pro rodinu“

„Příprava žen na propuštění a provázení žen po propuštění z výkonu trestu“

(Charakteristika věznice Světlá nad Sázavou, [online] [cit. 29. února 2016]).

6.6 Prezentace výzkumu

6.6.1 Vyhodnocení výzkumného šetření

Otázky byly čerpány z předložených dotazníků a následně upraveny (bez významové odlišnosti) pro potřeby práce.

První čtyři položky dotazníku zjišťovaly osobní informace respondentů – **pohlaví a okolnosti služebního poměru**. Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem (93) respondentů (69 žen a 27 mužů), z nichž všichni byli občanskými zaměstnanci VS ČR. Konkrétní počty odborných pracovníků uvádí tabulka č.3 na str. 40. Ve standardním výkonu trestu odnětí svobody pracovalo již dříve 86 zaměstnanců. Délku výkonu práce s TPN hodnotí níže uvedená tabulka.

Tabulka č. 15 - Respondenti podle délky práce s TPN

Délka práce s TPN	Méně než 2 roky	2-5 let	6-10 let	Více než 10 let
Počet respondentů	19	35	33	6

Z tabulky vyplývá, že nejvíce respondentů pracuje s TPN 2-5 let.

DVO 2:

Jak hodnotí odborní pracovníci sociální práci s trvale pracovní nezařaditelnými odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody?

DO 6: Je podle Vás odlišná práce s TPN ve výkonu trestu v porovnání s ostatními odsouzenými?

Všichni respondenti odpověděli, že rozhodně spatřují v této práci odlišnosti.

DO 7: V čem podle Vás spočívá odlišnost práce s TPN ve výkonu trestu v porovnání s ostatními odsouzenými?

Tabulka č. 16 - Specifika sociální práce s TPN dle frekvence odpovědí

všechno	30
odlišnost potřeb	30
vyžadování "nadstandardních" služeb	28
zhoršená komunikace z důvodu zdravotního stavu	26
malá motivovanost k práci	25
opakované stěžování	16
agresivita	8
neodpovídající nabídka aktivit	6

Respondenti odpovídali více možnostmi současně (maximálně byly uvedeny 3 odpovědi). Nejvíce byl zastoupen názor, že odlišné je vše a že rozdíl spočívá v odlišnosti potřeb. Dále respondenti uváděli vyžadování nadstandardních služeb ze strany odsouzených, zhoršenou komunikaci z důvodu jejich zdravotního stavu a jejich nízkou motivaci k práci.

DO 8: TPN se k Vaší pomoci dostanou:

Většina odsouzených se k pomoci odborných pracovníků dostane z vlastní iniciativy (80 odpovědí), ostatní uvedli odpověď, že z iniciativy určitého zařízení či instituce. Pro depistážní činnost se nevyjádřil nikdo.

DO 9: Jaké konkrétní činnosti v rámci svého pracovního zařazení s TPN vykonáváte?

Tabulka č. 17 - Činnosti vykonávané respondenty s TPN dle frekvence odpovědí

1	Motivování	73
2	Vytváření koncepce zacházení	63
3	Pomoc při uplatňování oprávněných zájmů	43
4	Sociální diagnóza. Sociální anamnéza. Podíl na rozhodování o sociálně právních aspektech výkonu trestu	33
5	Vedení průběžné aktivity programu zacházení	30
6	Krizová sociální intervence. Odborná stanoviska k přerazování odsouzených.	20
7	Pomoc při obstarávání osobních záležitostí. Zprostředkování komunikace mezi klientem a jeho sociálním prostředím. Sociálně právní poradenství. Sociální pomoc. Pracovní kontakty s orgány státní správy, neziskovými organizacemi. Hodnocení odsouzených zasílaných věznicí příslušným orgánům. Spolupráce s PMS, sociálním kurátorem. Podávání návrhu na výši sociální výpomoci při výstupu z výkonu trestu.	13
8	Individuální socioterapeutický plán. Socioterapeutické působení na odsouzeného. Terapeutická činnost. Odborná psychosociální činnost.	10

Respondenti měli uvést jednu až pět nejčastěji vykonávaných činností. Nejčastěji vykonávanou činností je motivování, vytváření koncepce zacházení a pomoc při uplatňování oprávněných zájmů.

DO 10: Které z činností uvedených v předchozí otázce nemohou být/ nejsou vykonávány v rámci vašeho pracovního zařazení s TPN na rozdíl od standardního trestu?

Všichni respondenti odpověděli, že takové činnosti podle jejich názoru neexistují.

DO 11: Jak se vám pracuje s TPN odsouzenými?

Bez problémů se s TPN pracuje (10) respondentům, (35) uvedlo odpověď, že práce s nimi je jako s jinými odsouzenými a (48) respondentů si myslí, že se jedná o problémovou skupinu odsouzených.

DO 12: V čem spatřujete největší překážky ztěžující sociální práci s touto skupinou odsouzených?

Tabulka č. 18 - Překážky v sociální práci s TPN

nabídka aktivit pro TPN	55
věk odsouzených a s tím spojené obtíže	35
nekontrolovatelná medikace, která se zneužívá	22
přebytek volného času TPN	75
nedostatek času pro aktivní naslouchání	53
omezení v ukládání kázeňských trestů	35
nespatřuji	4

Respondenti měli vypsat dvě až tři nejčastější a pokud žádné nezaznamenali, měli vyplnit nespátřuji. Největší překážkou při práci s TPN je podle názoru respondentů velké množství volného času a problém s vhodnou nabídkou aktivit pro ně. Pouze čtyři respondenti nespátřují v sociální práci s TPN žádné překážky.

DO 13: Které nejčastější problémy s TPN řešíte?

Tabulka č. 19 – Nejčastější problémy k řešení

dluhové poradenství	66
bydlení po propuštění	61
žádosti o starobní a invalidní důchod	56
zajištění zdravotních pomůcek např. invalidní vozík	10
návštěvy	58
požadavky, které se dle platné legislativy nedají plnit	73
lékařské ošetření ve zdravotnickém zařízení ve věznicí	48
opakované vysvětlování dodržování vnitřního řádu věznice	38
dodržování pořádku, kázně, hygieny	55

Respondenti měli uvést pět nejčastějších problémů k řešení. Nejvíce z nich uvedlo, že se jedná o požadavky vězňů, které nelze v rámci platné legislativy plnit. Vysoké procento odpovědí jsem zaznamenala též u řešení dluhů a bydlení po propuštění. Vzhledem ke zdravotnímu stavu těchto odsouzených zde (55) pracovníků uvedlo problémy s dodržováním hygieny a pořádku.

DO 14: Domníváte se, že nabídka programů zacházení a projektů pro TPN je ve vaší věznici dostačující?

(24) dotázaných na otázku, zda se domnívá, že nabídka programů zacházení a projektů pro TPN je v jejich věznici dostačující, odpovědělo rozhodně ano. (42) odpovědělo spíše ano, nevím (5), spíše ne (20) spíše ne a dva rozhodně ne.

DO 15: Podle čeho nebo koho myslíte, že si odsouzení volí jednotlivé aktivity programu zacházení?

Tabulka č. 20 – Důvod volby programu zacházení

podle jejich zaměření a zájmu		22
podle vedoucího kroužku (vychovatele)		2
podle ostatních odsouzených		17
podle doporučení speciálního pedagoga		42
podle zkušenosti z předchozího výkonu trestu		7
jiná:	nevím	3

Nejvíce respondentů uvedlo, že si odsouzení program zacházení vybírají podle doporučení speciálního pedagoga. Následuje výběr podle zaměření a zájmu a třetím nejčastějším důvodem je na radu ostatních odsouzených.

DVO3:

Verifikovat hypotézu: **Pokud je klient zařazen do speciálního programu zacházení, lze u něj po jeho absolvování zaznamenat pozitivní změny v jeho chování.**

DO 16: Vidíte u odsouzených TPN motivaci nebo snahu k nápravě či ke změně svého chování a celého života?

Na tuto otázku odpovědělo (57): Ano, někdy. Odpověď: Ano, často: (6) respondentů a Ne, nikdy: (30).

DO 17: Jak se podle Vašeho názoru v uvedených oblastech, prostřednictvím sociální práce, daří u této skupiny odsouzených zajistit.

Tabulka č. 21 – Oblasti zajišťované sociální prací

Zajišťovaná oblast	Hodnocení				
	1	2	3	4	5
snížení recidivy	0	0	53	27	13
pozitivní změny v chování	0	48	40	5	0
přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin	2	70	11	10	0
větší zapojení poškozených do procesu podmíněného propuštění	6	54	33	0	0

Respondenti měli v této otázce hodnotit na stupnici od 1 do 5, přičemž 1= rozhodně ano, 2= spíše ano, 3= spíše ne, 4=-rozhodně ne, 5= nedovedu posoudit jak. Výsledné názory jsou uvedeny v tabulce. Většina odpovědí se klonila ke stupni 2 a 3. Pouze u snížení recidivy se objevila i možnost, že respondent nedokáže posoudit.

DO 18: Aktivity programu zacházení odsouzení plní, protože:

Tabulka č. 22 - Důvody pro plnění programu zacházení

naplňují jinak zbytečně strávený čas ve věznicí	7
není důležité plnit	10
jsou podkladem pro jejich hodnocení	40
v nich získané dovednosti jim pomohou obstát v budoucím životě po propuštění	14
mají možnost získání výhod	22
jiná	0

Důvody pro plnění programů zacházení vyhodnotili respondenti tak, že největší zastoupení měla odpověď, že program zacházení je podkladem pro jejich hodnocení, na druhém místě byla odpověď, že odsouzení mají možnost získání výhod a na posledním místě byla uvedena odpověď, že plněním programu naplňují volný čas.

DO 19: Pozorujete u TPN, kteří se účastní specializovaných programů zacházení nebo projektů, pozitivní změny v chování?

Většina respondentů pozoruje u trvale pracovně nezařaditelných, kteří se účastní specializovaných programů zacházení nebo projektů, pozitivní změny v chování. „Ano, jejich chování se zlepšilo“ odpovědělo (85) dotázaných. „Ne, nepozoruji žádné pozitivní změny v jejich chování“, zvolilo (8) respondentů.

DO 20: Stávají se případy, že by byli odsouzení, za své jednání v rámci specializovaných programů, vyřazeni z tohoto programu?

„Ano, někdy“ odpovědělo (56) dotázaných. Odpověď: „Ano, často“ uvedlo (5) respondentů a všichni ostatní uvedli odpověď: „Nemám indicie o tom, že by byli odsouzení za své jednání z programu vyřazeni“.

DO 21: Domníváte se, že se činnosti v rámci aktivit programu zacházení projeví na životní situaci po propuštění?

(85) pracovníků odpovědělo, že se domnívá, že se činnosti v rámci aktivit programu zacházení projeví na životní situaci po propuštění, a to tak, že (72) rozhodně ano a (13) spíše ano. (2) respondenti nebyli rozhodnuti a (6) z nich s tvrzením nesouhlasí.

DO 22: Jaké činnosti a dovednosti, které odsouzení vykonávají v rámci aktivit programu zacházení, uplatní podle Vás v životě po propuštění?

Tabulka č. 23 – Činnosti, které mohou odsouzení uplatnit po propuštění

poznatky z dluhového poradenství	38
dokončené vzdělání	24
nově získané znalosti (PC, jazyky)	23
zlepšení sociálních dovedností	18
zisk nových manuálních zručností	10
lepší orientace v oblasti právu	6

Respondenti v této otevřené otázce uváděli více možností. Do tabulky jsem uvedla šest nejčastějších odpovědí podle četnosti.

DO 23: Máte zkušenosti s tím, že by se osoba ve výkonu trestu odnětí svobody odmítla účastnit specializovaného programu zacházení nebo podobného projektu?

Zkušenosti s tím, že by se osoba ve výkonu trestu odnětí svobody odmítla účastnit specializovaného programu zacházení nebo podobného projektu má podle dotazníku (45) respondentů a ostatní uvedli odpověď, že se jim to nestalo.

DO 24: Má podle Vás význam zřizování výstupních oddělení?

Podle (75) respondentů má význam zřizování výstupních oddělení, nikdo neuvedl, že význam nemá, (18) z nich se nemohlo jednoznačně přiklonit ani k jedné z předešlých možností.

DO 25: Co nebo kdo nejvíce pomůže propuštěným k tomu, aby již nepáchali trestnou činnost?

Tabulka č. 24 - Důvod, proč nerecidivovat

dovednosti, které získaly v rámci PZ v současném výkonu trestu	12
režim, který panuje ve věznici	35
skutečnost, že budou mít zaměstnání	30
skutečnost, že budou mít bydlení	2
pomůže jim především rodina	8
jiná možnost; uveďte	6

Nejfrekventovanější odpovědí bylo, že od případné recidivy pomůže propuštěným režim, který panuje ve věznici. Jinou možnost uvedlo shodně (6) respondentů, a to že odsouzeným nezabrání v páčání trestné činnosti nic.

DO 26: Kterou oblast aktivit programu zacházení považujete za neúčinnější při dosažení toho, aby po propuštění z věznice již nepáchali trestnou činnost?

Tabulka č. 25 - Aktivity programu zacházení zabraňující recidivě

pracovní aktivity	38
vzdělávací aktivity	10
speciálně výchovné aktivity	18
zájmové aktivity	5
kontakt s rodinou	22
jiná	0

Na otázku, kterou oblast aktivit programu zacházení považují respondenti za neúčinnější při dosažení toho, aby po propuštění z věznice již nepáchali trestnou činnost, odpověděli respondenti nejčastěji, že se jedná o pracovní aktivity a kontakt s rodinou. Jinou, než uvedenou aktivitu, neuvedli.

DO 27: Myslíte si, že pozitivní, otevřené vztahy mezi zaměstnanci VS ČR a odsouzenými přispívají, nebo by přispěly k jejich úspěšnějšímu začlenění do společnosti po propuštění z věznice?

S odpovědí, že pozitivní, otevřené vztahy mezi zaměstnanci VS ČR a odsouzenými přispívají, nebo by přispěly k jejich úspěšnějšímu začlenění do společnosti po propuštění z věznice zcela souhlasilo (51) dotázaných, (29) spíše souhlasilo a (13) spíše nesouhlasilo. Ostatní možnosti (ani tak, ani tak, zcela nesouhlasím a jiná možnost) neuvedl nikdo.

7 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V empirické části jsem nejprve provedla srovnání Věznice Břeclav, Věznice Karviná, Věznice Pardubice, Vazební věznice Praha Ruzyně a Věznice Světlá nad Sázavou z hlediska počtu odsouzených, počtu trvale pracovní nezařaditelných odsouzených, ubytovacích kapacit a počtu specializovaných pracovníků, kteří jsou zde zaměstnáni.

Dále byla při analýze poskytnutých dat zodpovězena DVO1:

Existuje ve vybraných věznicích nabídka programů zacházení a dalších projektů pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené srovnatelná s nabídkou pro odsouzené ve standardním výkonu trestu odnětí svobody?

Na základě provedené srovnávací analýzy jsem došla k závěru, že nabídka programů zacházení pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené je dostačující. **Ve všech věznicích se mohou trvale pracovní nezařaditelní odsouzení účastnit všech aktivit, které jsou nabízeny ostatním odsouzeným, samozřejmě s přihlédnutím ke svému zdravotnímu stavu.** Nabídka programů zacházení, vzdělávacích, zájmových a dalších aktivit se liší podle aktuálních možností dané věznice.

Poté jsem na základě vyhodnocení DO 6 – 15 vyhodnotila nejčastější odpovědi na tyto otázky tak, aby mohlo dojít k zodpovězení DVO 2:

Jak hodnotí odborní pracovníci sociální práci s trvale pracovní nezařaditelnými odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody?

Všichni respondenti odpověděli, že při práci s trvale pracovní nezařaditelnými v porovnání s ostatními odsouzenými rozhodně spatřují odlišnosti. Tato odlišnost spočívá podle jejich názoru nejčastěji v odlišnosti potřeb těchto odsouzených a vyžadování nadstandardních služeb. Většina odsouzených se k pomoci odborných pracovníků dostane z vlastní iniciativy. Mezi nejčastější vykonávané činnosti v rámci pracovního zařazení s TPN patří motivování, vytváření koncepce zacházení a pomoc při uplatňování oprávněných zájmů. Z uvedených činností jsou a mohou být vykonávány s TPN všechny.

Na otázku, jak se vám pracuje s TPN odsouzenými, odpovědělo nejvíce pracovníků, že se jedná o problémovou skupinu. Největší překážky ztěžující sociální práci s touto skupinou odsouzených spatřují pracovníci ve velkém množství volného času TPN a s tím související nudou. Nejčastějším problémem, který pracovníci s TPN řeší, je dluhové poradenství.

Nabídka programů zacházení a projektů pro TPN je podle názoru 70% respondentů v jejich věznicích dostačující. Odsouzení si volí jednotlivé aktivity programu zacházení podle doporučení speciálního pedagoga, což je potěšující.

V závěru výzkumného šetření jsem na základě vyhodnocení dotazníkových otázek 16 - 27 provedla ověření platnosti hypotézy uvedené v DVO 3:

Verifikovat hypotézu: Pokud je klient zařazen do speciálního programu zacházení, lze u něj po jeho absolvování zaznamenat pozitivní změny v jeho chování.

U odsouzených TPN vidí pracovníci motivaci nebo snahu k nápravě či ke změně svého chování a celého života pouze někdy. Prostřednictvím sociální práce se spíše nedaří u této skupiny odsouzených zajistit snížení recidivy, naopak většina respondentů zaznamenala pozitivní změny v chování odsouzených. Co se týče odpovědnosti za spáchaný trestný čin, téměř 70% dotázaných se domnívá, že se toto daří zajistit.

Aktivity programu zacházení odsouzení plní, protože program zacházení je podkladem pro jejich hodnocení, tudíž z povinnosti. Téměř 91% dotázaných pozorovalo u TPN, kteří se účastní specializovaných programů zacházení nebo projektů, pozitivní změny v chování. Odsouzení jsou podle názoru pracovníků za své jednání v rámci specializovaných programů vyřazeni z tohoto programu pouze někdy.

S tvrzením, že se činnosti, absolvované v rámci aktivit programu zacházení, pozitivně projeví na životní situaci po propuštění, souhlasí téměř 92% respondentů. Mezi činnosti a dovednosti, které odsouzení vykonávají v rámci aktivit programu zacházení a uplatní je v životě po propuštění, zařadili poznatky z dluhového poradenství, možnost dokončit vzdělání, získání nových znalostí a zlepšení sociálních a manuálních dovedností.

Zkušenosti s tím, že by se osoba ve výkonu trestu odnětí svobody odmítla účastnit specializovaného programu zacházení nebo podobného projektu, má podle dotazníku necelá polovina respondentů. Pro 80% dotázaných má zřizování výstupních oddělení význam.

Od případné recidivy pomůže propuštěným podle četnosti odpovědí nejvíce režim, který panuje ve věznici. Na otázku, kterou oblast aktivit programu zacházení považují respondenti za nejúčinnější při dosažení toho, aby po propuštění z věznice již nepáchali trestnou činnost, odpověděli respondenti nejčastěji, že se jedná o pracovní aktivity a kontakt s rodinou. Většina z dotázaných si závěrem myslí, že pozitivní, otevřené vztahy mezi zaměstnanci VS ČR a odsouzenými přispívají, nebo by přispěly k jejich úspěšnějšímu začlenění do společnosti po propuštění z věznice.

Na základě vyhodnocení názorů a postojů odborných pracovníků jsem došla k závěru, že lze **souhlasit s tvrzením**, že pokud je klient zařazen do speciálního programu zacházení, je možné u něj po jeho absolvování zaznamenat pozitivní změny v jeho chování.

Závěr: Hypotéze byla verifikována

Po zodpovězení dílčích výzkumných otázek a verifikaci hypotézy si dovoluji vyslovit odpověď na hlavní výzkumnou otázku, která zní:

Existují specifika sociální práce s trvale pracovně nezařaditelnými odsouzenými v porovnání se se sociální prací s odsouzenými ve standardním výkonu trestu odnětí svobody?

Podle mého názoru zcela jistě existují. Jedná o velmi specifickou skupinu odsouzených, která se odlišuje nejen svými individuálními potřebami, ale také vyžadovanými způsoby sociální práce.

Tím, že trvale pracovně nezařaditelní odsouzení jen velmi sporadicky vykonávají pracovní aktivity, mají nadbytek volného času a nudí se. Vyžadují pak služby a pomoc, kterou jim pracovníci nemohou poskytnout, což vede ke vzájemným konfliktům. Velkým problémem je pak u těchto vězňů také dodržování pořádku a hygieny.

Další specifika vyplývají ze samotného statusu trvale pracovní nezařaditelného (věk, zdravotní handicap, imobilita). To vše vyžaduje v kontextu sociální práce zvýšené nároky na sociálního pracovníka.

Závěrem je nutno konstatovat, že z důvodu poměrně vysokého počtu respondentů, kteří se výzkumu zúčastnili, lze toto považovat za reprezentativní vzorek speciálního personálu věznic, kteří pracují nebo pracovali na specializovaném oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné. **Předpokládaný záměr a dosažené výsledky tak jsou zobecnitelné na celý soubor odborných zaměstnanců věznic** i přesto, že byli osloveni jen zaměstnanci, kteří jsou nyní v pracovním poměru a do výzkumu nebyli zařazeni zástupci dalších profesí, jako je psycholog, sociolog, právník a v neposlední řadě též příslušníci oddělení výkonu trestu.

Na hlavní a dílčí výzkumné otázky bylo v rámci této závěrečné práce odpovězeno. Specifika výkonu trestu trvale pracovní nezařaditelných byla uvedena, čímž došlo k naplnění cíle této závěrečné práce.

DISKUZE A ZÁVĚR

Pachatelé trestných činů nepatří mezi atraktivní klientskou skupinu, ale vzhledem k těžké sociální symptomatologii jsou tito klienti velkou výzvou pro odborné pracovníky. Vzhledem k tomu, že odborný pracovník ve vězeňství vstupuje do soukromí svých klientů, je nutné, aby tyto vstupy byly vždy legitimní. Cílem sociální práce je proto porozumět problémovému chování vězňů v širokém sociálním kontextu, usilovat o změnu tohoto chování a opětovné začlenění do společnosti.

Složení odsouzených ve výkonu trestu se po roce 1990 výrazně změnilo. Řada odsouzených trpí závislostí na alkoholu, drogách a patologickým hráčství, včetně různých akutních nebo chronických onemocnění. Mnoho odsouzených se ve výkonu trestu ocitlo v důsledku nedostatku vlastních kompetencí, sociálních dovedností a znalostí, slabšího intelektu, nízkého vzdělání či osobnostní vyhraněnosti. Pozornost odborné veřejnosti se proto stále více obrací k možnostem speciálního zacházení se specifickými skupinami odsouzených. Ve výkonu trestu odnětí svobody se u těchto odsouzených uplatňují odlišné přístupy především z důvodů věkových, psychických a fyziologických zvláštností.

Specifickou skupinou, které není dosud věnována dostatečná pozornost, jsou podle mého názoru odsouzení trvale pracovně nezařaditelní. Tato skupina je velmi různorodá, neboť mezi těmito vězňůmi se nachází nejenom jedinci nemocní, senioři, ale také ti, kteří by splňovali kritéria pro zařazení do jiného specializovaného oddělení např. do oddělení s poruchami duševními nebo poruchami chování. V souvislosti s výše uvedeným se nabízí otázka, zda je optimální, když jsou společně ubytováni odsouzení TPN s velmi rozdílnými důvody zařazení. Podle mého názoru by bylo spíše vhodné tuto skupinu více diferenciovat, např. na skupinu „aktivních“ seniorů, osob s vážným fyzickým handicapem a osoby, které mají duševní onemocnění nebo vážné psychické problémy. Hlubší diferenciace by mohla pomoci minimalizovat negativní důsledky výkonu trestu a především by umožnila těmto odsouzeným vykonávat trest a plnit stanovené aktivity tak, aby u nich bylo dosaženo zlepšení pocitu z trávení jejich volného času.

Odsouzení trvale pracovně nezařaditelní vyžadují specifické formy odborného zacházení. Vzhledem k diferencovanosti této skupiny musí být uplatňováno především individualizované zacházení. Způsoby zacházení s těmito vězni však bohužel nejsou kodifikovány v normativních aktech ani interních dokumentech VSČR. Absentuje také metodika zacházení s vězňenými a rovněž způsoby profesního vzdělávání pro ty, kteří s nimi pracují.

Dalším aktuálním problémem v penitenciární péči je skutečnost, že pro kvalitní a profesionální práci s odsouzenými je především zapotřebí dostatek odborného personálu. V posledních letech jsme však svědky prohlubujícího se rozdílu mezi počty vězňených osob a pracovníků VSČR, a to na všech pozicích. Přestože je stanoveno, že na jednoho vychovatele má zpravidla připadat nejvýše 20 odsouzených, v současné době se tento počet může pohybovat až kolem 80 odsouzených. Přičteme-li k tomuto faktu také přeplněnost věznic a nedostatek finančních prostředků, je výsledkem rušení místností pro realizaci aktivit odsouzených, přetíženost pracovníků a nedostatek speciálně výchovných nebo zájmových aktivit. V souhrnu pak dochází ke stále formálnějšímu výkonu sociální práce.

Obecně je sociální práce každodenně spojena se stresujícími vlivy. U práce s vězňenými to však platí dvojnásobně. Uvězněním dochází u odsouzených ke ztrátě životních jistot a velké změně psychosociálních a materiálních podmínek. Odsouzení jsou často rozladění, podráždění, někdy i agresivní, většina z nich se ve „volném čase“ nudí. Je třeba kvalitně a profesionálně používat nejen nonverbální sdělení, ale používat také metodu tzv. aktivního naslouchání. Volba nejlepšího způsobu komunikace, nabídky vhodných pracovních a zájmových aktivit a udržení si motivace v této pomáhající profesi, je při dnešním neutěšeném stavu českého vězeňství velmi náročné. Nízké finanční ohodnocení a prestiž ve společnosti k tomuto rovněž příliš nepřispívají.

Na základě výše uvedeného jsem došla k názoru, že sociální práce obecně stále nemá ve společnosti takový kredit, jaký by si zasloužila a tuto práci lze považovat ne za zaměstnání, ale za poslání. Proto na tomto místě vyslovuji obdiv všem, kteří tuto práci vykonávají.

Seznam použité literatury a prameny (informační zdroje)

- BAJCURA, Lubomír. *Práva vězně: od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 158 s. Právo pro každého. ISBN 80-7169-555-6.
- BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 98 s. Studie. ISBN 978-80-7338-115-8.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Vyd. 1. Praha: Policejní akademie České republiky, 2002. 148s. ISBN 80-7251-104-1.
- ČERNÍKOVÁ, Vratislava a kol. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. Vysokoškolské učebnice. ISBN 978-80-7380-138-0.
- *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992. .ISSN 1213-9297.
- FÁBRY, Anton. *Väznenie: história a súčasnosť*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 238 s. Autorské publikácie. ISBN978-80-7380-379-7.
- FARRINGTON, Karen. *Svět za mřížemi: šokující pohled do skrytého světa zločinu a trestu, plného korupce, sadistických trestů, obchodů s drogami a vražd vězňů*. [Líbeznice]: Víkend, 2009. 208 s. ISBN 978-80- 7433-009-4.
- FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. Acta Universitatis Purkynianae; 123. Studia paedagogica. ISBN 80-7044-772-9.
- FOUCAULT, Michel. *Dohlížet a trestat: kniha o zrodu vězení*. Překlad Čestmír Pelikán. Praha: Dauphin, 2000. 427 s. Studie; sv. 10. ISBN 80-86019-96-9.
- HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2005. 95 s. ISBN 80-86723-14-3.
- HÁLA, Jaroslav. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. 2., dopl. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. 183 s. Studia VŠERS; 12. ISBN 80-86708-30-6.
- HENDRYCH, Igor. *Vybrané kapitoly z penologie*. Vyd. 1. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2010. 73 s. ISBN 978-80-7248- 574-1.
- HNÍDKOVÁ, Ivana. *Systémová podpora profesionálního výkonu sociální práce. Specifika sociální práce ve vězeňství*. Tábor, 2014. 15 s. In:Mpsv.cz
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.
- JIŘIČKA, Václav, PETRAS Michal, HŮRKA Jindřich a DRAHÝ František. *Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO*. In: *Soudce*. Praha: Havlíček Brain Team, 2013. Roč. XV., č. 10, s. 5-10. ISSN 1211-5347.

- JUSTOVÁ, Martina. *Zem, ktorá nemá svoje nebo: sociálna práca s trestanými osobami*. 1. vyd. [Bratislava]: Sofa, ©2009. 341 s. ISBN 978-80-89033-61-4.
- JŮZL, Miloslav. *Penitenciariatika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2012. 149 s. ISBN 978-80-87182-24-6.
- KUJEVSKÁ, Lenka. *Sociální práce s pachateli trestných činů*. Ostrava. © Ostravská univerzita v Ostravě. 2014. 45s. ISBN 978-80-7464-541-9
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2003. 142 s. ISBN 80-7042-256-4.
- MAŘÁDEK, Vladimír. *Vězeňství*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. 203 s. ISBN 80-7368-002-5.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. 309 s. ISBN 8071784737.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2008. 271 s. ISBN 978-80-7367-368-0.
- MEZNÍK, Jiří, KUČHTA, Josef a Věra KALVODOVÁ. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 75 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy university v Brně; č. 132. ISBN 80-210-1248-X.
- NOVOTNÁ, Věra a SCHIMMERLINGOVÁ, Věra. *Sociální práce, její vývoj a metodické postupy*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992. 128 s. ISBN 80-7066-483-5.
- POTOČNÍK, Petr. *Problematika současného vězeňství s přihlédnutím k práci vychovatele ve výkonu trestu*. Brno: 2006.
- TREGLER, Jiří. *Senioři ve výkonu trestu odnětí svobody*. Brno: 2004.
- POPELKA, Jiří. *Penologie. Díl první*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 95 s. Monografie. ISBN 978-80-244-2932-8.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie I*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 125 s. ISBN 978-80-7435-264-5.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Kapitoly z penologie II*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435- 378-9.
- RASZKOVÁ, Tereza a HOFERKOVÁ, Stanislava. *Edukace a reedukace trvale pracovní nezařaditelných v českých věznicích*. Vydání: první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 134 stran. ISBN 978-80-7435-632-2.
- SCHEINOST, Miroslav et al. *Kriminalita očima kriminologů*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7338-096-0.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. I. díl, Úvod do teorie trestu a trestání*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 57 s. ISBN 978-80-7372-203-6.
- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

- SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. III. díl, Negativní jevy ve vězení*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 69 s. ISBN 978-80-7372-205-0.
- VÁLKOVÁ, Helena, KUČTA, Josef a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. 664 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 978-80-7400-429-2.
- VOŇKOVÁ, Jiřina, CHALUPOVÁ, Jana *Sociální práce s pachateli*. 1. vyd. Praha: Leges, 1992. 125 s. ISBN 80-85638-01-0
- ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 251 s. ISBN 978-80-7380-312-4.

Základní legislativa a dokumenty (v platném znění):

- *Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.*
- *Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky.*
- *Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).*
- *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.*
- *Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*
- *Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.*
- *Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.*
- *Nářízení generálního ředitele VS ČR č.31/2012 o vazebních věznicích a profilaci věznic VSČR.* Praha, Generální ředitelství VSČR, 2012
- *Nářízení generálního ředitele VS ČR č. 50/2009 kterým se vydává organizační řád VSČR.* Praha. Generální ředitelství VS ČR, 2009
- *Nářízení generálního ředitele VS ČR č.. 21/2010, kterým se stanoví úkoly zaměstnanců a příslušníků VS ČR při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a výkonu zabezpečovací detence,.* Praha. Generální ředitelství VSČR, 2010.
- *Nářízení generálního ředitele VS ČR č. 35/2011, kterým se stanoví minimální standardy pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody.* Praha, Generální ředitelství VS ČR, 2011
- *Nářízení generálního ředitele VS ČR č. 36/2013, kterým se stanoví pravidla pro zpracování komplexní zprávy o odsouzeném prostřednictvím nástroje SARPO.* Praha, Generální ředitelství VS ČR, 2013
- *Vnitřní řád Věznice Břeclav pro odsouzené zařazené k výkonu trestu do věznice s ostrahou a dohledem.*
- *Vnitřní řád věznice pro odsouzené muže zařazené k výkonu trestu do věznice s dozorem a ostrahou.* Č. j.: 117/34/2011-50/Všeob/3. Pardubice: Věznice Pardubice, 2012. 111 s.

□ Evropská vězeňská pravidla: Doporučení Rec (2006) 2. *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 2006, č. 1. ISSN 1213-9297. Příloha časopisu.

Internetové zdroje

□ *Portál veřejné správy* [online]. 2016 [cit. 16. února 2016]. Dostupný také z: <http://portal.gov.cz/app/zakony>

□ *Portál Vězeňské služby ČR*. Dostupný z: <http://vscr.cz/>

- *Organizační jednotky*. VSČR 2014. [online]. [cit.16.ledna 2016]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/oj/>.

- *Statistická ročenka r. 2014*. VSČR. 2015 [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Sta%20ro%C4%8Denky/Rocenka_2014.pdf

- *Měsíční statistické hlášení – prosinec 2015* VSČR, 2016 [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/M%C4%9Bs%C3%AD%C4%8Dn%C3%AD%20statistik%C3%A9%20hl%C3%A1%C5%A1en%C3%AD%20/2015/MSH12-2015.pdf

- *SARPO* . VSČR, 2014 [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/ke-stazeni-1742/hodnoceni-kriminogennich-rizik>

- *Věznice Břeclav*. VSČR .2012. [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-breclav-24/>

- *Věznice Karviná*. VSČR .2012. [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-karvina-77/>

- *Věznice Pardubice*. VSČR .2012. [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-pardubice-89/>

- *Vazební věznice Praha Ruzyně*. VSČR .2012. [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-praha-ruzyne-90/>

- *Věznice Světlá nad Sázavou*. VSČR .2012. [online]. [cit.16. února 2016]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/>

□ BĚLÍKOVÁ, Petra. Jak funguje výstupní oddělení. *České vězeňství*, 1, 2013, s. 16. ISSN 1213-9297. Dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Ceske%20vezenstvi/2013/CV_1_2013.pdf

Seznam obrázků a grafů

Obrázek č. 1 - Vyhodnocení programů zacházení ve Věznici Světlá n/S.

47

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 - Přehled specializovaných oddělení pro TPN v ČR	21
Tabulka č. 2 - Transformační tabulka	35
Tabulka č. 3 - Celkové počty respondentů výzkumu	40
Tabulka č. 4 - Stav odsouzených mužů ve Věznici Břeclav k 31. 12. 2015	42
Tabulka č. 5 - Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Břeclav k 31. 12. 2015	42
Tabulka č. 6 - Stav odsouzených mužů ve Věznici Karviná k 31. 12. 2015	43
Tabulka č. 7 - Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Karviná k 31. 12. 2015	43
Tabulka č. 8 - Stav odsouzených mužů ve Věznici Pardubice. k 31. 12. 2015	44
Tabulka č. 9 - Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Pardubice k 31. 12. 2015	44
Tabulka č. 10 - Stav zaměstnanosti odsouzených mužů k 12. 1. 2016	45
Tabulka č. 11 - Stav odsouzených ve Věznici Praha – Ruzyně k 31. 12. 2015	45
Tabulka č. 12 - Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Praha Ruzyně k 31. 12. 2015	46
Tabulka č. 13 - Stav odsouzených ve Věznici Světlá nad Sázavou k 31. 12. 2015	47
Tabulka č. 14 - Počet pracovníků, kteří mají na starosti TPN, ve Věznici Světlá nad Sázavou k 31. 12. 2015	47
Tabulka č. 15 - Respondenti podle délky práce s TPN	48
Tabulka č. 16 - Specifika sociální práce s TPN dle frekvence odpovědí	49
Tabulka č. 17 - Činnosti vykonávané respondenty s TPN dle frekvence odpovědí	49
Tabulka č. 18 - Překážky v sociální práci s TPN	50
Tabulka č. 19 - Nejčastější problémy k řešení	50
Tabulka č. 20 – Důvod výběru programu zacházení	51
Tabulka č. 21 – Oblasti zajišťované sociální prací	52
Tabulka č. 22 - Důvody pro plnění programu zacházení	52
Tabulka č. 23 - Činnosti, které mohou odsouzení uplatnit po propuštění	53
Tabulka č. 24 - Důvod, proč nerecidivovat	53
Tabulka č. 25 - Aktivity programu zacházení zabraňující recidivě	54